

Ken uw doelgroep
Kwetsbare groepen

Gemeente Heerlen

November 2015

Colofon

In opdracht van:

Schunk de Bibliotheek

Heerlen

Gemeente Heerlen

Uitvoering en rapportage:

Ilse Lodewijks, Adviseur Onderzoek
i.s.m. Ivette Sprooten, Specialist Laaggeletterdheid

Postbus 90114
5000 LA Tilburg
T 013 46 56 700

Statenlaan 4
5042 RX Tilburg
I www.cubiss.nl

Samenvatting

Meedoen in de maatschappij is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Gemeenten, bibliotheken en andere maatschappelijke organisaties hebben een belangrijke rol in de ondersteuning en begeleiding van inwoners die het niet op eigen kracht redden. Maar hoe is deze groep samengesteld? In welke wijken wonen zij? En hoe kunnen de bibliotheek en andere maatschappelijke organisaties hen het beste ondersteunen?

Om vast te stellen om welke kwetsbare groepen het gaat en welke omvang deze hebben, heeft Cubiss een meta-analyse uitgevoerd binnen de gemeente Heerlen. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens uit verschillende databronnen die samenhangen met het feit of iemand zich in een kwetsbare positie bevindt.

In deze rapportage wordt onder “kwetsbare groepen” verstaan: groepen mensen, woonachtig in de gemeente Heerlen, die in een (potentieel) kwetsbare positie verkeren. Een kwetsbare inwoner is een persoon die niet zelfredzaam is en daardoor niet in staat tot maatschappelijke participatie. In dit rapport wordt naar drie ‘typen’ kwetsbare groepen gekeken: laaggeletterden, maatschappelijke kwetsbaren en jonge, potentieel kwetsbare kinderen (0-4 jaar).

Geletterdheid is het gebruiken van gedrukte en geschreven informatie om te functioneren in de maatschappij, om de eigen doelen te bereiken en om de eigen kennis en mogelijkheden te ontwikkelen. De mate van geletterdheid wordt weergegeven in vijf niveaus (Fouarge, D., Houtkoop, W. & Van der Velden, R., 2011). Laaggeletterd betekent doorgaans dat mensen op het laagste niveau zitten.

Naar schatting wonen er in gemeente Heerlen tussen de 7.000 en 8.000 laaggeletterden in de leeftijdscategorie 16 tot 65 jaar. D.w.z. circa 13 procent van de potentiële beroepsbevolking in Heerlen is naar schatting laaggeletterd. Daarnaast is minimaal 21,5 procent van de 65-plussers laaggeletterd (minimaal 4.000 laaggeletterde 65-plussers). Deze mensen beschikken over onvoldoende vaardigheid om te kunnen omgaan met de lees- en schrijftaken in het dagelijks leven en op het werk. Ze hebben niet het niveau dat nodig is om in de kenniseconomie en de moderne westerse samenleving adequaat te functioneren.

Naast laaggeletterden is bekeken in welke mate gemeente Heerlen te maken heeft met maatschappelijke kwetsbare volwassenen en jonge, potentiële kwetsbare kinderen (0-4 jaar). Een persoon is maatschappelijk kwetsbaar als hij of zij in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken doordat deze persoon door verschillende problemen of oorzaken geconfronteerd wordt met achterstand en/of sociaal isolement.

Uit onderzoek blijkt dat als een kind opgroeit in een gezinsomgeving die niet stimulerend en bevorderlijk is om te leren lezen en schrijven, het risico verhoogt dat de kinderen later zelf laaggeletterd zullen worden. Deze houding beïnvloedt de opvoeding die ze aan hun kinderen zullen geven. (Fouarge et al., 2011). Dit benadrukt het belang om jonge potentieel kwetsbare kinderen al vroeg in beeld te hebben en er vroegtijdig op in te grijpen. Hoe ouder het kind, hoe moeilijker de problemen op school ten gevolge van leerachterstand immers kunnen worden verholpen. Een preventieve strategie lijkt het meest aangewezen.

In 2014 kwamen 155 peuters in Heerlen in aanmerking voor voorschoolse educatie (VVE). Dit komt in totaal neer op 7 procent van alle peuters. Voorschoolse educatie is als compensatie bedoeld voor

peuters die thuis te weinig ontwikkelingsgerichte stimulering ontvangen. Het doel is het voorkomen van een achterstand bij de start van groep 3 in de in het basisonderwijs.

Wijken met kleine kans op kwetsbare inwoners

In Heksenberg, Heerlen-Centrum, Welten-Benzenrade, Bekkerveld, Caumerveld-Douve Weien en Heerlerbaan-Schil is de kans op kwetsbare inwoners klein. In alle zes wijken wonen relatief gezien (in verhouding tot de andere wijken van Heerlen en Limburg) zowel weinig laaggeletterden als weinig maatschappelijk kwetsbaren.

De wijken worden gekenmerkt door een laag percentage laagopgeleiden (geldt niet voor Heksenberg), relatief weinig 45plussers (geldt niet voor Welten-Benzenrade en Caumerveld-Douve Weien), laag percentage allochtonen (geldt niet voor Heerlerbaan-Schil) en relatief weinig mensen die niet participeren op de arbeidsmarkt. Daarnaast is de financiële, sociale en gezondheidssituatie van de inwoners van deze wijken gunstig. In Heerlen-Centrum is het aantal inwoners dat zich eenzaam voelt echter behoorlijk hoog.

Wijken met gemiddelde kans op kwetsbare inwoners

In Maria Gewanden en Terschuren, Mariarade, Nieuw Lotbroek, Rennemig-Beersdal, Zeswegen-Nieuw Husken en Schandelen-Grasbroek is een gemiddelde kans op kwetsbare inwoners. Hierbij is wel een duidelijk onderscheid tussen de wijken zichtbaar.

- Zeswegen-Nieuw Husken wordt gekenmerkt door relatief veel laaggeletterden. Dit valt te verklaren vanuit het groot aantal personen waarvan de hoogst genoten opleiding lager onderwijs is en het groot aantal niet-westerse allochtonen. De kans op maatschappelijke kwetsbare inwoners is in Zeswegen-Nieuw Husken gemiddeld.
- In Schandelen-Grasbroek woont een gemiddeld aantal laaggeletterden, terwijl de kans op maatschappelijke kwetsbaren vanwege een slechte financiële situatie en sociale situatie behoorlijk groot is (een lage sociale cohesie in de wijk en relatief veel eenzamen).
- In Rennemig-Beersdal is de kans op maatschappelijke kwetsbare inwoners gemiddeld, terwijl je hier relatief weinig laaggeletterden zult treffen.
- Voor Mariarade geldt precies het omgekeerde. Hier is de kans op laaggeletterden gemiddeld, terwijl je in deze wijk nauwelijks maatschappelijke kwetsbaren zult tegenkomen.
- Maria Gewanden en Terschuren en Nieuw Lotbroek worden gekenmerkt door zowel een gemiddelde kans op laaggeletterden als op maatschappelijke kwetsbaren

Wijken met grote kans op kwetsbare inwoners

Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack, Heerlerheide-Passart, Meezenbroek-Schaesbergerveld, Eikenderveld, Molenberg en Heerlerbaan-Centrum kunnen als potentieel kwetsbaar worden aangemerkt.

- Heerlerheide-Passart is de meest zorgelijke wijk. Hier is een relatief grote kans op zowel taalachterstanden/laaggeletterdheid als maatschappelijke kwetsbaarheid. Vrijwel alle gemeten indicatoren zijn beneden gemiddeld ten opzichte van de andere wijken en de gehele provincie. Hier hebben ook verhoudingsgewijs veel kinderen een indicatie voor voorschoolse educatie.
- In Molenberg en Heerlerbaan-Centrum is de situatie eveneens zorgelijk. Men name het aantal laaggeletterden is verhoudingsgewijs erg hoog. Dit is naar alle waarschijnlijkheid te verklaren door het aantal ouderen, het aantal laagopgeleiden en het aantal mensen dat niet participeert op de arbeidsmarkt.
- In Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack en Meezenbroek-Schaesbergerveld is met name het aantal maatschappelijke kwetsbaren verhoudingsgewijs erg hoog. Veel mensen zijn eenzaam, ervaren een slechte gezondheid, voelen zich niet veilig in de wijk en hebben een betrekkelijk laag inkomen. Ook is de sociale cohesie in deze wijken vrij laag.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding en doel	6
1.2 Kwetsbare groepen.....	7
1.3 Methodiek	9
1.4 Inhoud van het rapport	10
2. Laaggeletterdheid & maatschappelijke kwetsbaarheid	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Laaggeletterdheid.....	12
2.3 Maatschappelijke kwetsbaarheid	13
3. Indicatoren.....	15
3.1 Laaggeletterden	15
3.1.1 Geslacht	15
3.1.2 Opleidingsniveau.....	16
3.1.3 Leeftijd.....	17
3.1.4 Etniciteit.....	19
3.1.5 Participatie op de arbeidsmarkt	22
3.2 Maatschappelijke kwetsbaren	24
3.2.1 Financiële situatie: inkomen en type woning	24
3.2.2 Sociale situatie: leefbaarheid buurt, sociale cohesie en eenzaamheid	29
3.2.3 Gezondheid	33
3.3 Jonge, potentieel kwetsbare kinderen (0-4 jaar).....	35
3.3.1 Voorschoolse educatie	35
3.3.2 BoekStart.....	36
4. Conclusies	38
4.1 Wijken met kleine kans op kwetsbare inwoners	38
4.2 Wijken met gemiddelde kans op kwetsbare inwoners	39
4.3 Wijken met grote kans op kwetsbare inwoners	39
Geraadpleegde literatuur en bronnen	40

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Meedoen in de maatschappij is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Gemeenten, bibliotheken en andere maatschappelijke organisaties hebben een belangrijke rol in de ondersteuning en begeleiding van inwoners die het niet op eigen kracht redden. Maar hoe is deze groep samengesteld? In welke wijken wonen zij? En hoe kunnen de bibliotheek en andere maatschappelijke organisaties hen het beste ondersteunen?

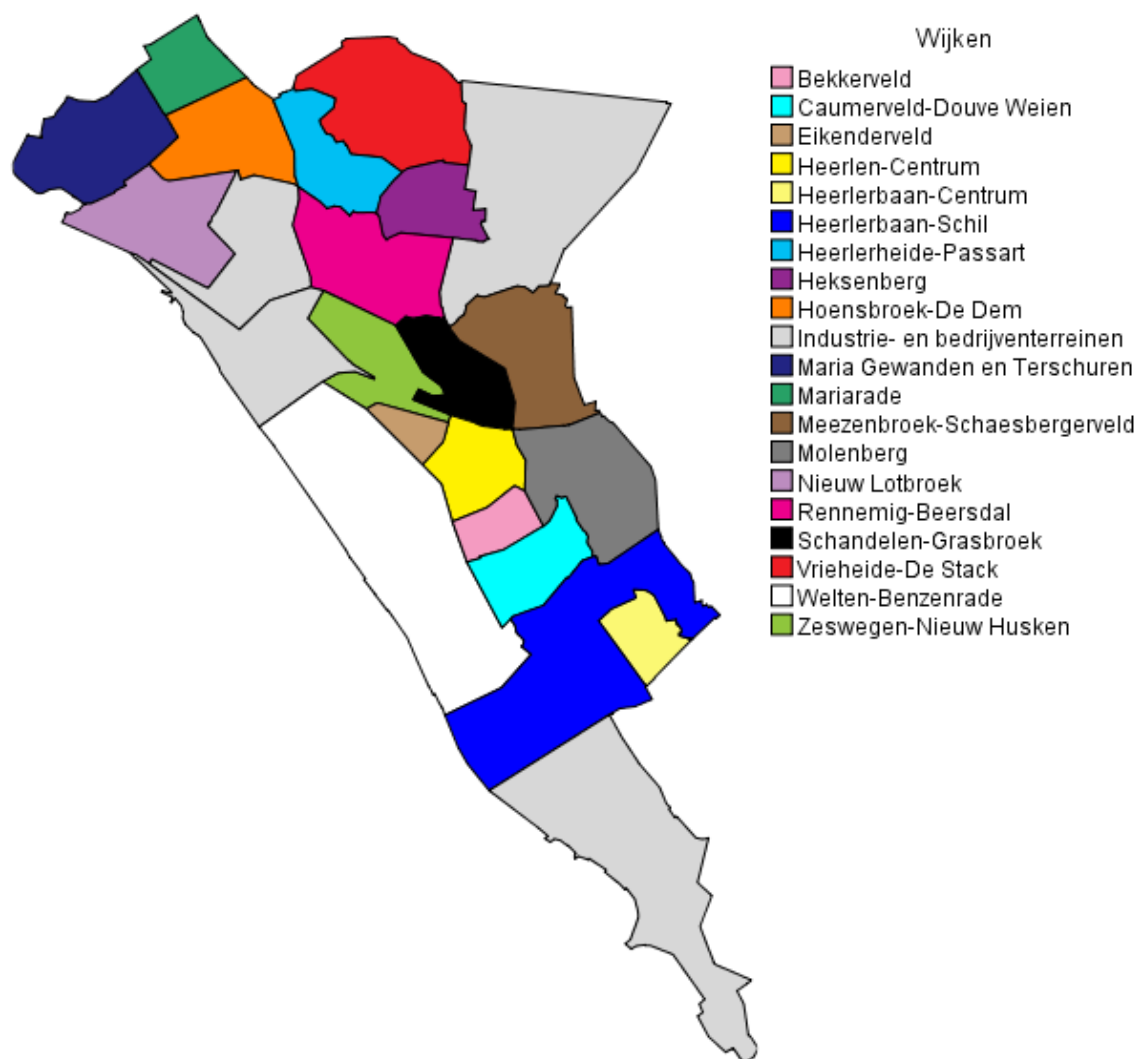
Om vast te stellen om welke kwetsbare groepen het gaat en welke omvang deze hebben, heeft Cubiss een meta-analyse uitgevoerd binnen de gemeente Heerlen. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens uit verschillende databronnen die samenhangen met het feit of iemand zich in een kwetsbare positie bevindt.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

“In welke mate heeft de gemeente Heerlen te maken met kwetsbare groepen en hoe ziet de situatie er per wijk uit?”

Met de resultaten van dit onderzoek kan Schunck, in samenwerking met de gemeente en het bondgenootschap Parkstad voor geletterdheid, probleemgroepen definiëren. De ‘genomen foto’ biedt input voor de te vervullen rol en de te bewandelen strategie ten aanzien van kwetsbare groepen. Daarnaast biedt het kerngegevens die zeer relevant zijn in mogelijke gesprekken met andere samenwerkingspartners in het werkgebied.

Voor gemeente Heerlen hanteren we een wijkindeling die is weergegeven in een figuur op de volgende pagina. Deze wijkindeling wordt eveneens door de gemeente zelf gehanteerd.

Figuur 1.1.1 Wijkindeling gemeente Heerlen

1.2 Kwetsbare groepen

In deze rapportage wordt onder “kwetsbare groepen” verstaan: groepen mensen, woonachtig in de gemeente Heerlen, die in een (potentieel) kwetsbare positie verkeren. Een kwetsbare inwoner is een persoon die niet zelfredzaam is en daardoor niet in staat tot maatschappelijke participatie. Niet zelfredzaam is iemand wanneer deze niet zelfstandig (niet op eigen kracht) of niet met behulp van zijn omgeving (eigen sociale netwerk) actief kan meedoen in de samenleving of onvoldoende draagkracht heeft om de daarvoor benodigde voorziening(en) aan te schaffen. Kernbegrip in deze definitie is "zelfredzaamheid" (het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke of financiële vermogen om voorzieningen te treffen dan wel te laten treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken)¹.

In dit rapport wordt naar drie ‘typen’ kwetsbare groepen gekeken: laaggeletterden, maatschappelijke kwetsbaren en jonge, potentieel kwetsbare kinderen (0-4 jaar).

¹ WMO voorzieningenbeleid

Laaggeletterdheid

Geletterdheid is het gebruiken van gedrukte en geschreven informatie om te functioneren in de maatschappij, om de eigen doelen te bereiken en om de eigen kennis en mogelijkheden te ontwikkelen. De mate van geletterdheid wordt weergegeven in een aantal niveaus. Laaggeletterd betekent doorgaans dat mensen op het laagste of enerlaagste niveau zitten (Fouarge, D., Houtkoop, W. & Van der Velden, R., 2011). Op dit niveau beschikken mensen over een elementair basisvocabulaire, en kunnen eenvoudige informatie uit korte zinnen en teksten halen. De meeste laaggeletterden zijn zeker geen analfabeten. Slechts een kleine groep, ongeveer 2,5%, kan niet of nauwelijks (technisch) lezen en schrijven. Een veel grotere groep heeft pas moeite met lezen en schrijven als de teksten ingewikkelder worden, bijvoorbeeld als ze informatie uit een tekst moeten afleiden die er niet letterlijk in staat. De meeste laaggeletterden hebben meer moeite met schrijven dan met lezen.

Op de schaal van 0 tot 500 scoren zeer laaggeletterden onder de 176 punten en laaggeletterden tussen de 176 en 225 punten. Zeer laaggeletterde volwassenen kunnen korte teksten over bekende onderwerpen lezen en één stukje informatie vinden dat dezelfde vorm heeft als de taak of vraag (Buisman & Houtkoop, 2014). Er wordt alleen om een elementaire woordenschat gevraagd. Laaggeletterde volwassenen kunnen korte papieren of digitale teksten lezen om één stukje informatie te vinden dat identiek is aan de taak of vraag. Volwassenen op dit niveau kunnen simpele formulieren invullen, beschikken over een elementaire woordenschat, begrijpen de betekenis van zinnen en kunnen eenvoudige teksten lezen.

Op het volgende niveau (niveau 2, schaalwaarde 226 tot en met 275) kunnen volwassenen twee of meer stukjes informatie integreren. Ze kunnen informatie vergelijken, contrasteren of erover reflecteren en ze kunnen eenvoudige gevolgtrekkingen maken. Ook kunnen ze binnen digitale teksten navigeren om op verschillende plekken in een tekst informatie te zoeken en te vinden (Buisman & Houtkoop, 2014). Op dit niveau lopen veel volwassenen echter een risico als de vaardigheidseisen thuis, op het werk of in de samenleving veranderen. Op dit niveau wordt dan ook gesproken van een latent probleem (Bohenn, E., Ceulemans, C., Van de Guchte, C., Kurvers, J. & Van Tendeloo, T., 2004). Er bestaat een grote kans bij personen op niveau 2, dat als ze hun vaardigheden niet onderhouden, ze op latere leeftijd terugvallen naar niveau 1. Het volgende niveau, niveau 3 wordt beschouwd als het geletterdheidsniveau dat nodig is om in de kenniseconomie en de moderne westerse samenleving adequaat te functioneren.

Uit onderzoek blijkt dat in Nederland 1,3 miljoen laaggeletterden (niveau 1) wonen. Dit betekent dat 12 procent van de potentiële beroepsbevolking op het laagste niveau van taalvaardigheid functioneert (PIAAC, 2013). Qua absolute aantallen bevinden de grootste groepen laaggeletterden zich onder oudere autochtonen (45-plus) met een middelbaar opleidingsniveau. Daarnaast vormen 120.000 autochtone en 108.000 allochtone niet-werkende laag opgeleiden twee relatief grote groepen van laaggeletterden.

De individuele gevolgen voor laaggeletterden kunnen leiden tot een sociaal isolement. Zij worden onzeker, durven niet buiten hun vertrouwde kring te opereren, te solliciteren, zich niet duidelijk uit te spreken of actief te participeren in groepsactiviteiten. Laaggeletterdheid is daarmee een bron van sociale, culturele en politieke uitsluiting voor het individu. Laaggeletterden participeren vaak beperkt in het maatschappelijk leven. Uit Brits onderzoek blijkt dat laaggeletterden nauwelijks deelnemen aan gemeenschappelijke activiteiten in buurten, scholen, bewonersgroepen of politieke partijen. Laaggeletterdheid heeft ook gevolgen voor de economie. Door ontwikkelingen als toenemende digitalisering, maar ook grotere behoefte aan kennis worden steeds hogere en andere eisen gesteld aan mensen om deel te nemen aan de kenniseconomie. De kenniseconomie vraagt om werknemers die mondeling en schriftelijk goed kunnen communiceren. Geletterde en goed opgeleide werknemers

zijn productiever, en meer productiviteit betekent een hogere economische groei. Vrijwel in alle banen moeten mensen zich bijscholen, ook laagopgeleide medewerkers. Omdat bijscholing voor laaggeletterden vaak te moeilijk is en zij cursussen dus ook liever vermijden, lopen zij een hoger risico om uiteindelijk ontslag te krijgen. (Vos, De Vries (St. Lezen & Schrijven) & Duvekot, 2007).

Uit een onlangs verschenen onderzoek van het ECBO blijkt eveneens dat laaggeletterden drie keer meer kans hebben om onvoldoende digitaal vaardig te zijn (Baay, Buisman & Houtkoop, 2015). Laaggeletterden beschikken over minder functionele taalvaardigheden – de vaardigheid om informatie te kunnen lezen, begrijpen en gebruiken – en dit is een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van digitale vaardigheden.

Maatschappelijke kwetsbaarheid

Een persoon is maatschappelijk kwetsbaar als hij of zij in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken doordat deze persoon door verschillende problemen of oorzaken geconfronteerd wordt met achterstand en/of sociaal isolement. Factoren die doorgaans in verband worden gebracht met maatschappelijke kwetsbare groepen zijn: de financiële situatie (inkomen en type woning), sociale situatie (leefbaarheid buurt, sociale cohesie en eenzaamheid) en de mate van gezondheid.

Jonge, potentieel kwetsbare kinderen (0-4 jaar)

Bij lees- en schrijfvaardigheid speelt de familiale context een fundamentele rol. De houding van de ouders tegenover lezen en schrijven zal een grote impact hebben op de latere ontwikkeling van het kind op dit domein. Uit onderzoek blijkt dat als een kind opgroeit in een gezinsomgeving die niet stimulerend en bevorderlijk is om te leren lezen en schrijven, het risico verhoogt dat de kinderen later zelf laaggeletterd zullen worden. Deze houding beïnvloedt de opvoeding die ze aan hun kinderen zullen geven. (Fouarge et. al, 2011). Dit benadrukt het belang om jonge potentieel kwetsbare kinderen al vroeg in beeld te hebben en er vroegtijdig op in te grijpen. Hoe ouder het kind, hoe moeilijker de problemen op school ten gevolge van leerachterstand immers kunnen worden verholpen. Een preventieve strategie lijkt het meest aangewezen.

1.3 Methodiek

Om in kaart te brengen in welke mate de gemeente Heerlen te maken heeft met de drie kwetsbare groepen, is middels deskresearch een aantal indicatoren verzameld die samenhangen met het feit of iemand zich in een kwetsbare positie bevindt. De voorwaarden waaraan een indicator moet voldoen zijn als volgt:

- Van een betrouwbare bron afkomstig zijn
- Op het juiste niveau (wijk-niveau) beschikbaar zijn
- Recentelijk onderzocht zijn.

In totaal zijn er 13 indicatoren gebruikt. In tabel 1.1 op de volgende pagina zijn de indicatoren voor laaggeletterden en maatschappelijke kwetsbaren gedefinieerd.

Tabel 1.1 Dimensies en indicatoren

Dimensie	Indicator
Laaggeletterden	% vrouwen
	% 45-plussers
	% laag opgeleiden: max een mavo of lbo opleiding afgerond
	% niet-westerse allochtonen
	% inwoners dat niet participeert op de arbeidsmarkt (excl. AOW'ers)
Maatschappelijke kwetsbaren	Financiële situatie: % huishoudens met laag inkomen
	Financiële situatie: % huishoudens met een inkomen onder of rond het sociaal minimum
	Financiële situatie: % huurwoningen in handen van wooncorporatie
	Sociale situatie: waardering kwaliteit woonomgeving
	Sociale situatie: sociale cohesie in de buurt
	Sociale situatie: % inwoners dat zich weleens onveilig voelt in de eigen buurt
	Sociale situatie: % inwoners dat zich vaak of soms eenzaam voelt
Gezondheid: % inwoners dat eigen gezondheid als matig tot slecht ervaart	
Jonge potentieel kwetsbare kinderen	% kinderen dat in aanmerking komt voor voorschoolse educatie

1.4 Inhoud van het rapport

De rapportage bestaat uit twee delen. Het eerste deel geeft een totaaloverzicht van de kans op kwetsbare volwassen inwoners in de gemeente. Aan de hand van de opgenomen figuren is in één oogopslag te zien wat de kans op taalachterstanden/ laaggeletterdheid en maatschappelijke kwetsbaarheid is in de verschillende wijken. In het tweede deel wordt ingezoomd op de verschillende indicatoren. Aan de hand van figuren en tabellen wordt aangegeven hoe een wijk scoort t.o.v. Limburg en Nederland.

2. Laaggeletterdheid & maatschappelijke kwetsbaarheid

2.1 Inleiding

In dit eerst gedeelte wordt een totaaloverzicht van de kans op kwetsbare volwassen inwoners in de gemeente Heerlen gepresenteerd. Aan de hand van een vaste waarde-indeling wordt de kans op zowel laaggeletterdheid als maatschappelijke kwetsbaarheid in figuren weergegeven. De waarde van deze dimensies is gebaseerd op de onderliggende indicatoren. Aan de hand van zogenaamde z-scores is per indicator berekend in hoeverre de wijken afwijken van het gemiddelde voor de gemeente Heerlen. Per type kwetsbaren zijn deze afwijkingen bij elkaar opgeteld.

Voordat de resultaten worden gepresenteerd, is allereerst in de tabel hieronder te zien hoeveel inwoners iedere wijk heeft.

Tabel 2.1 Aantal inwoners per wijk (2015)

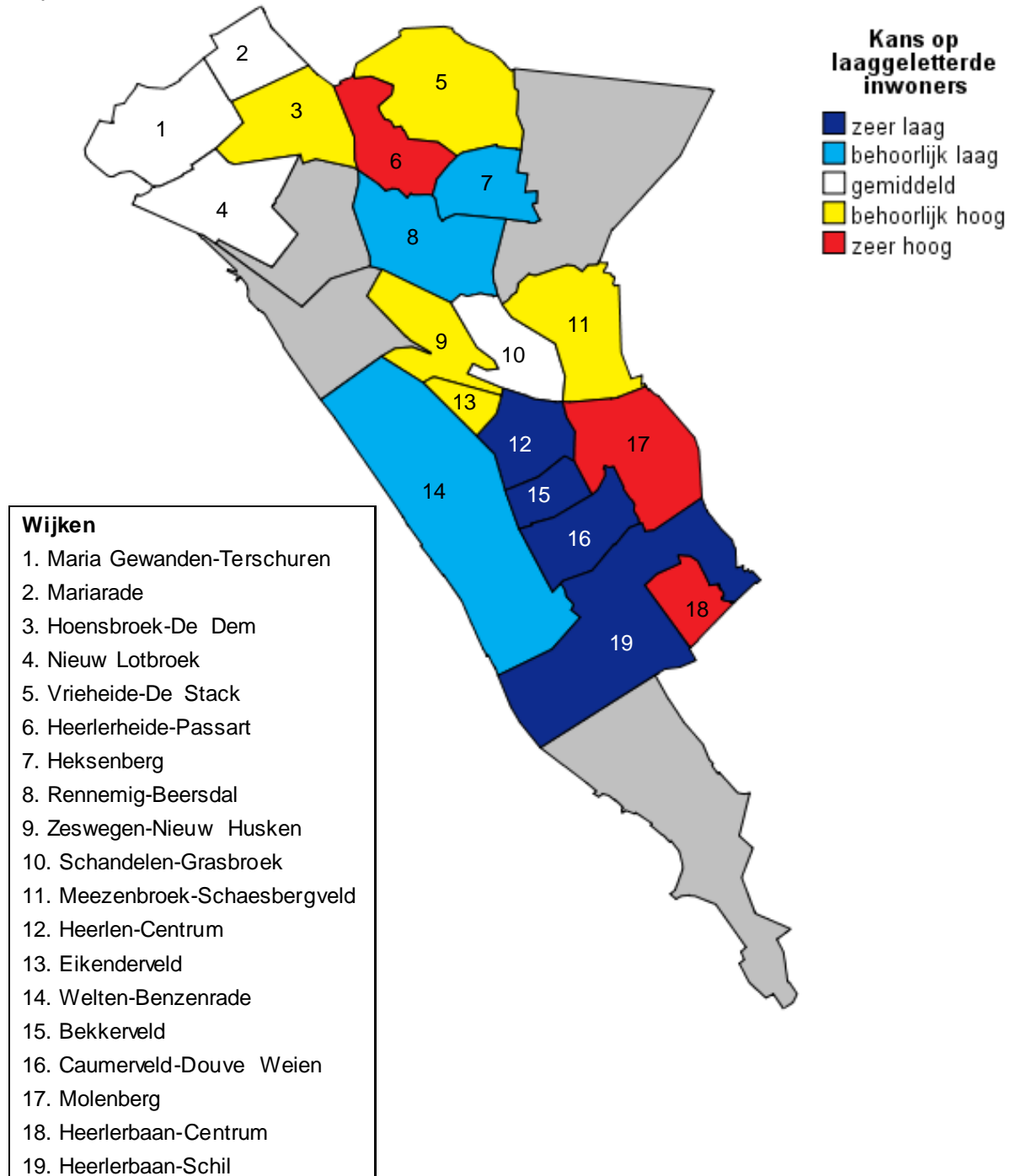
	Potentiele beroepsbevolking (15 tot 65 jaar)	Inwonersaantal (18 jaar en ouder)	Aantal inwoners (totaal)
<u>Hoensbroek</u>			
Maria Gewanden-Terschuren	2.908	3.518	4.178
Mariarade	2.381	3.030	3.621
Hoensbroek-De Dem	4.404	5.928	6.953
Nieuw Lotbroek	3.029	3.740	4.534
<u>Heerlerheide</u>			
Vrieheide-De Stack	3.954	4.590	5.676
Heerlerheide-Passart	3.274	4.664	5.498
Heksenberg	2.130	2.653	3.164
Rennemig-Beersdal	3.620	4.088	5.110
<u>Heerlen-Stad</u>			
Zeswegen-Nieuw Husken	2.773	2.933	3.783
Schandelen-Grasbroek	3.447	4.262	5.016
Meezenbroek-Schaesbergveld	4.243	5.188	6.340
Heerlen-Centrum	3.105	4.596	4.956
Eikenderveld	1.760	2.180	2.519
Welten-Benzenrade	2.318	3.511	4.057
Bekkerveld	1.934	2.344	2.811
Caumerveld-Douve Weien	3.323	4.340	4.994
Molenberg	2.524	3.571	4.343
<u>Heerlerbaan</u>			
Heerlerbaan-Centrum	2.423	3.632	4.144
Heerlerbaan-Schil	3.750	4.456	5.496
Heerlen totaal	57.498	73.479	87.495

Bron: Parkstadmonitor

Heerlen telt 87.495 inwoners en heeft een oppervlakte van 45,53 km². De gemeente bestaat uit vier stadsdelen te weten Heerlen-Centrum, Heerlerheide, Heerlerbaan en Hoensbroek. Deze stadsdelen zijn onderverdeeld in 23 wijken. In dit rapport wordt ingegaan op de omvang van kwetsbare groepen in 19 wijken. De wijken de Koumen, de Hei, Woonboulevard-Ten Esschen en de Beitel worden niet meegenomen in de analyses, omdat ze voor het grootste gedeelte geen woonbuurten zijn (in totaal 302 inwoners).

2.2 Laaggeletterdheid

In onderstaand figuur is in één oogopslag te zien in welke mate er laaggeletterden in de verschillende wijken van Heerlen wonen.

Figuur 2.2.1 De kans op laaggeletterde inwoners in Heerlen, per wijk

Heerlerheide-Passart, Molenberg en Heerlerbaan-Centrum kunnen als zeer kwetsbaar worden aangemerkt. In deze wijken is een relatief grote kans op taalachterstanden/laaggeletterdheid. Naar alle waarschijnlijkheid wordt dit veroorzaakt door een hoog percentage vrouwen, veel laagopgeleiden, 45-plussers en allochtonen, en relatief veel inwoners die niet kunnen participeren op de arbeidsmarkt (hierover in hoofdstuk 3 meer).

Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack, Zeswegen-Nieuw Husken, Meezenbroek-Schaesbergveld en Eikenderveld hebben een iets minder grote kans, maar ook hier is de kans op laaggeletterde inwoners bovengemiddeld groot.

De kans op laaggeletterde inwoners in Heksenberg, Rennemig-Beersdal en Welten-Benzenrade is relatief klein, in Heerlen-Centrum, Bekkerveld, Caumerveld-Douve Weien en Heerlerbaan-Schil zelfs zeer klein.

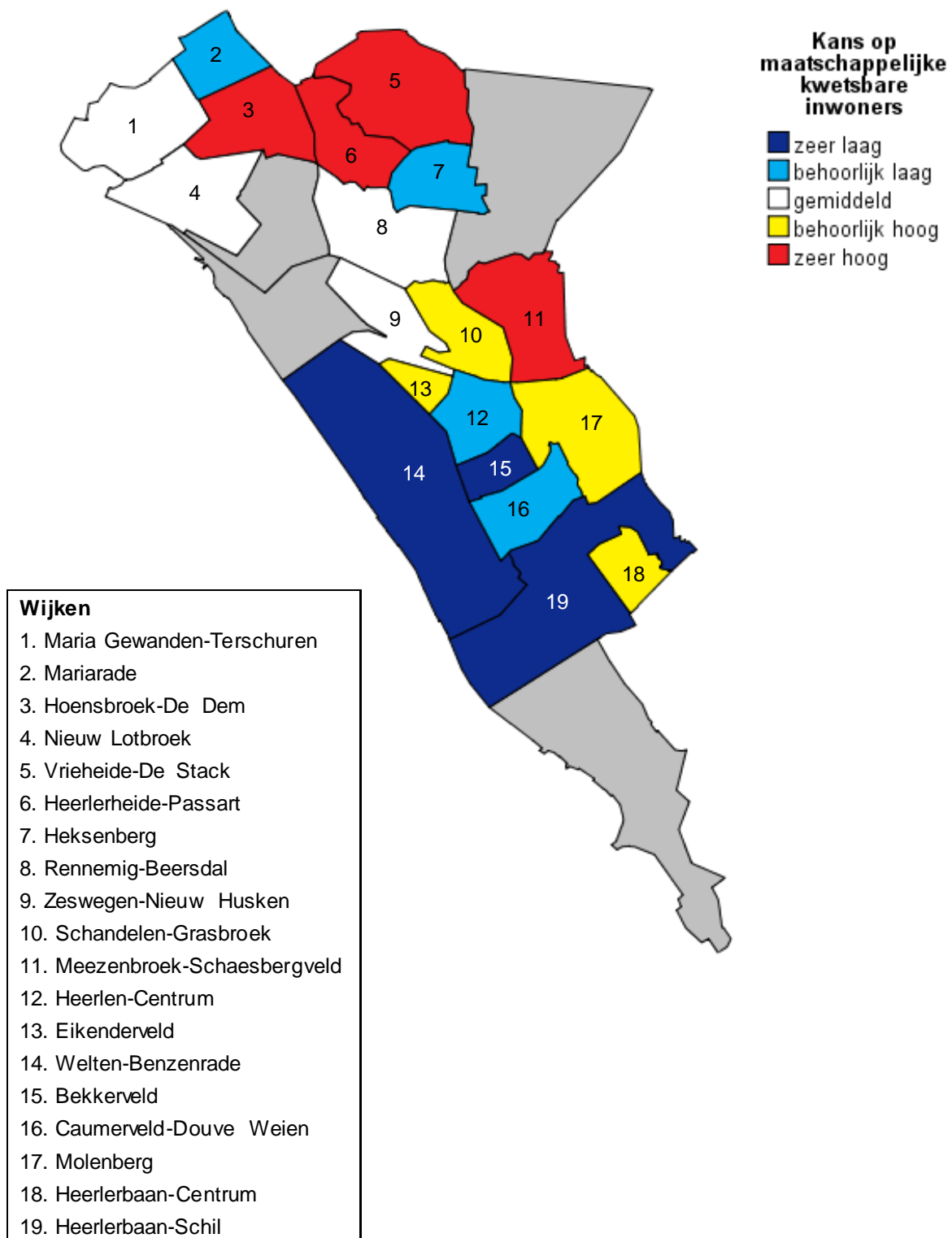
2.3 Maatschappelijke kwetsbaarheid

Een persoon is maatschappelijk kwetsbaar als hij of zij in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken doordat deze persoon door verschillende problemen of oorzaken geconfronteerd wordt met achterstand en/of sociaal isolement. Indicatoren voor maatschappelijke kwetsbaarheid zijn de financiële en sociale situatie van een inwoner en de mate van gezondheid.

In figuur 2.3.1 op de volgende pagina is te zien in welke mate de verschillende wijken van Heerlen te maken hebben met maatschappelijke kwetsbare groepen.

Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack, Heerlerheide-Passart en Meezenbroek-Schaesbergveld hebben een relatief hoog aantal maatschappelijk kwetsbare inwoners. Ook in Schandelen-Grasbroek, Eikenderveld, Molenberg en Heerlerbaan-Centrum is de kans op inwoners die in een kwetsbare situatie verkeren of dreigen te raken doordat zij geconfronteerd worden met achterstand en/of sociaal isolement relatief groot.

In Mariarade, Heksenberg, Heerlen-Centrum en Caumerveld-Douve Weien zullen verhoudingsgewijs minder maatschappelijke kwetsbaren wonen. In Eikenderveld, Bekkerveld en Heerlerbaan-Schil is de kans op maatschappelijke kwetsbaarheid zelfs bijzonder klein. Deze wijken kennen relatief weinig mensen met een laag inkomen, weinig (sociale) huur, de sociale situatie is goed en de meeste mensen hebben een goede gezondheid.

Figuur 2.3.1 De kans op maatschappelijke kwetsbare inwoners in Heerlen, per wijk

3. Indicatoren

In dit hoofdstuk wordt een uitgebreidere toelichting gegeven op de diverse indicatoren. Zo komt o.a. aan bod op basis van welke bronnen de indicatoren gebaseerd zijn, hoe ze zijn gemeten en wat de indicatoren dus precies vertellen. Ook worden de exacte percentages c.q. aantallen gepresenteerd per wijk. In dit hoofdstuk wordt tevens aan de hand van tabellen en figuren geïllustreerd hoe een wijk in Heerlen scoort t.o.v. de andere wijken, en t.o.v. Limburg en Nederland als totaal. Indien een wijk bovengemiddeld slecht (afhankelijk van de indicator boven of onder het gemiddelde voor Limburg) scoort, is dit aangegeven met een grijze arcering.

3.1 Laaggeletterden

Uit landelijk wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het profiel van (zeer) laaggeletterden in vergelijking met niet-laaggeletterden relatief vaker bestaat uit vrouwen, laaggeschoolden (lager onderwijs of vbo), ouderen, allochtonen uit de eerste generatie (met de kanttekening dat driekwart van de laaggeletterden autochtoon is) en mensen die niet participeren op de arbeidsmarkt (Fouarge et al, 2011). Deze onderdelen vormen dan ook de indicatoren voor laaggeletterdheid:

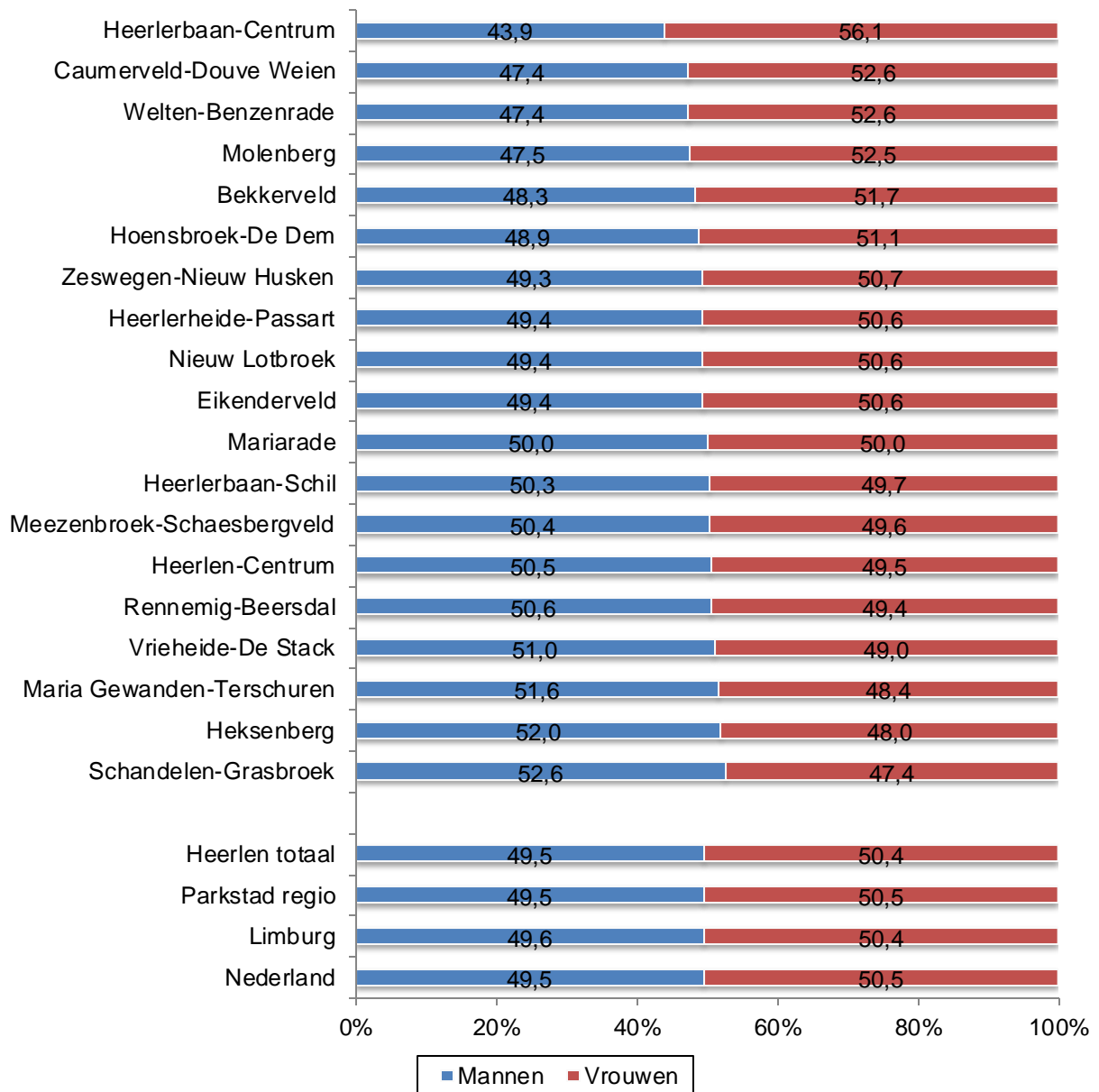
- Geslacht
- Opleidingsniveau
- Leeftijd
- Etniciteit
- Participatie op de arbeidsmarkt

3.1.1 Geslacht

Nederland valt op als een van de landen waar de achterstand van vrouwen op mannen voor taalvaardigheid relatief groot is. Zo blijkt uit het PIAAC-onderzoek van 2012 dat 12,7 procent van de vrouwen laaggeletterd is tegenover 11,2 procent van de mannen. De verschillen tussen mannen en vrouwen worden groter naarmate de leeftijd stijgt. Zo scoren onder 45-plussers de mannen significant beter op taalvaardigheid dan vrouwen, terwijl onder 18-45 jarigen geen significant verschil bestaat tussen mannen en vrouwen. De taalvoorsprong van mannen is sinds 1994 en vooral sinds 2007 gegroeid (PIAAC, 2013).

In figuur 3.1.1 op de volgende pagina is de man-vrouw verdeling weergegeven. Zoals te zien wonen in gemeente Heerlen iets meer vrouwen dan mannen. Dit procentuele verschil is ook zichtbaar in de gehele provincie Limburg en in Nederland.

De verschillen tussen de wijken zijn behoorlijk groot. Zo is er in Heerlerbaan-Centrum, Caumerveld-Douve Weien, Welten-Benzenrade, Molenberg en Bekkerveld een sterke oververtegenwoordiging van vrouwen. In Schandelen-Grasbroek, Heksenberg en Maria Gewanden-Terschuren wonen juist relatief veel mannen.

Figuur 3.1.1 Bevolking per wijk naar geslacht (%) (2015)

Bron: CBS Statline; Parkstadmonitor

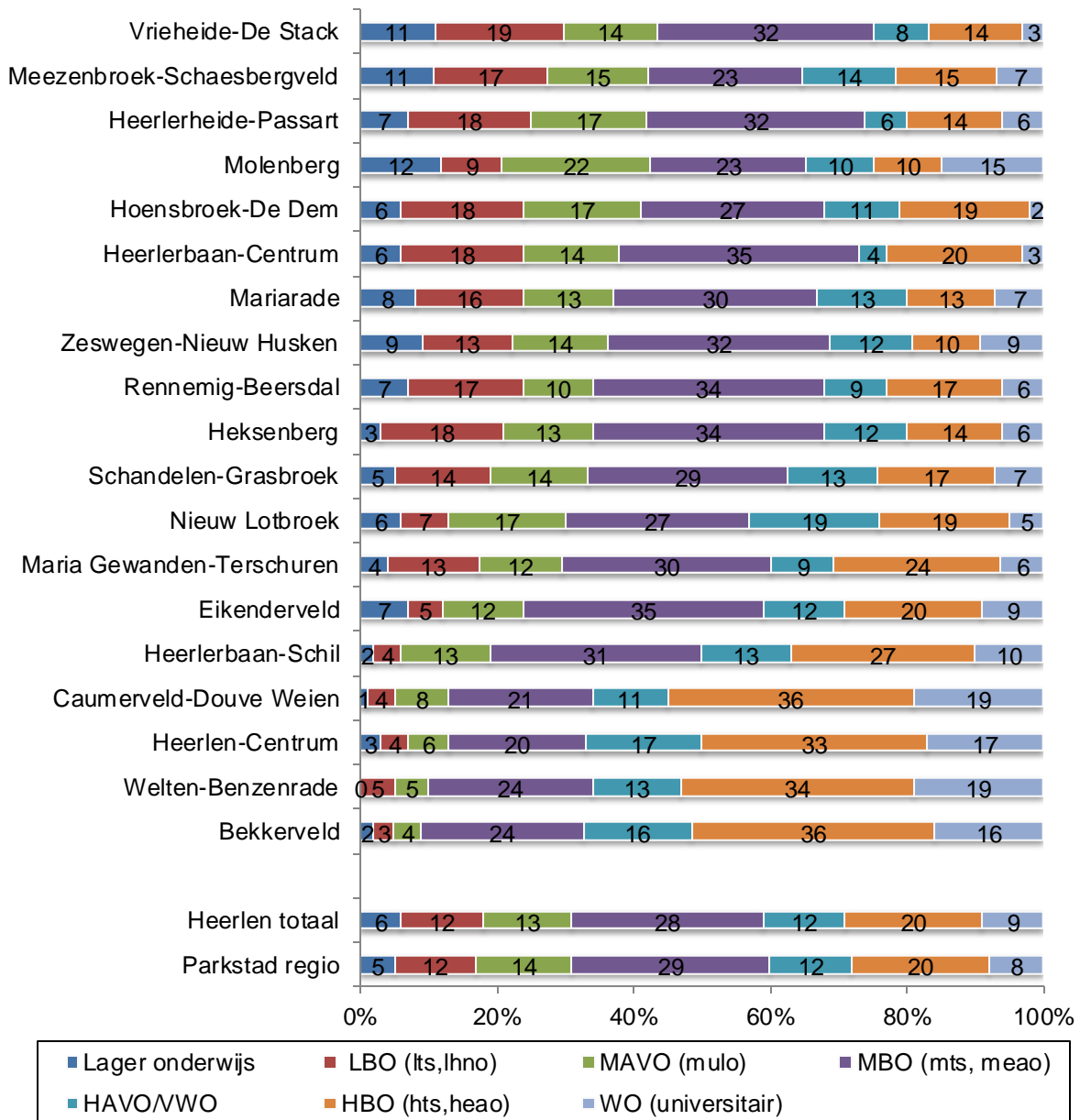
3.1.2 Opleidingsniveau

Uit onderzoek blijkt dat opleidingsniveau samenhangt met laaggeletterdheid. Een opleiding draagt in positieve zin bij aan geletterdheid. Mensen die laagopgeleid zijn hebben vaker een taalachterstand dan mensen die hoogopgeleid zijn. Ruim 4 op de 10 mensen die maximaal de lagere school hebben afgerond, zijn laaggeletterd (PIAAC, 2013).

In het Burgeronderzoek Parkstad Limburg uit 2013 is aan bewoners van 18 tot 65 jaar gevraagd aan te geven wat de hoogst genoten schoolopleiding is die met een diploma is afgerond.

Stadsbreed bekeken heeft 31 procent van de Heerlenaren een lage opleiding genoten. Dit betreft de mensen van wie het hoogst behaalde opleidingsniveau maximaal mavo is (eerste drie antwoordmogelijkheden).

In Vrieheide-De Stack, Meezenbroek-Schaesbergerveld, Heerlerheide-Passart en Molenberg wonen relatief gezien de meeste laagopgeleiden. In Bekkerveld, Welten-Benzenrade, Heerlen-Centrum en Caumerveld-Douve Weien zijn de inwoners gemiddeld het hoogst opgeleid. Ruim 50 procent heeft een diploma van een hogere opleiding (minimaal HBO).

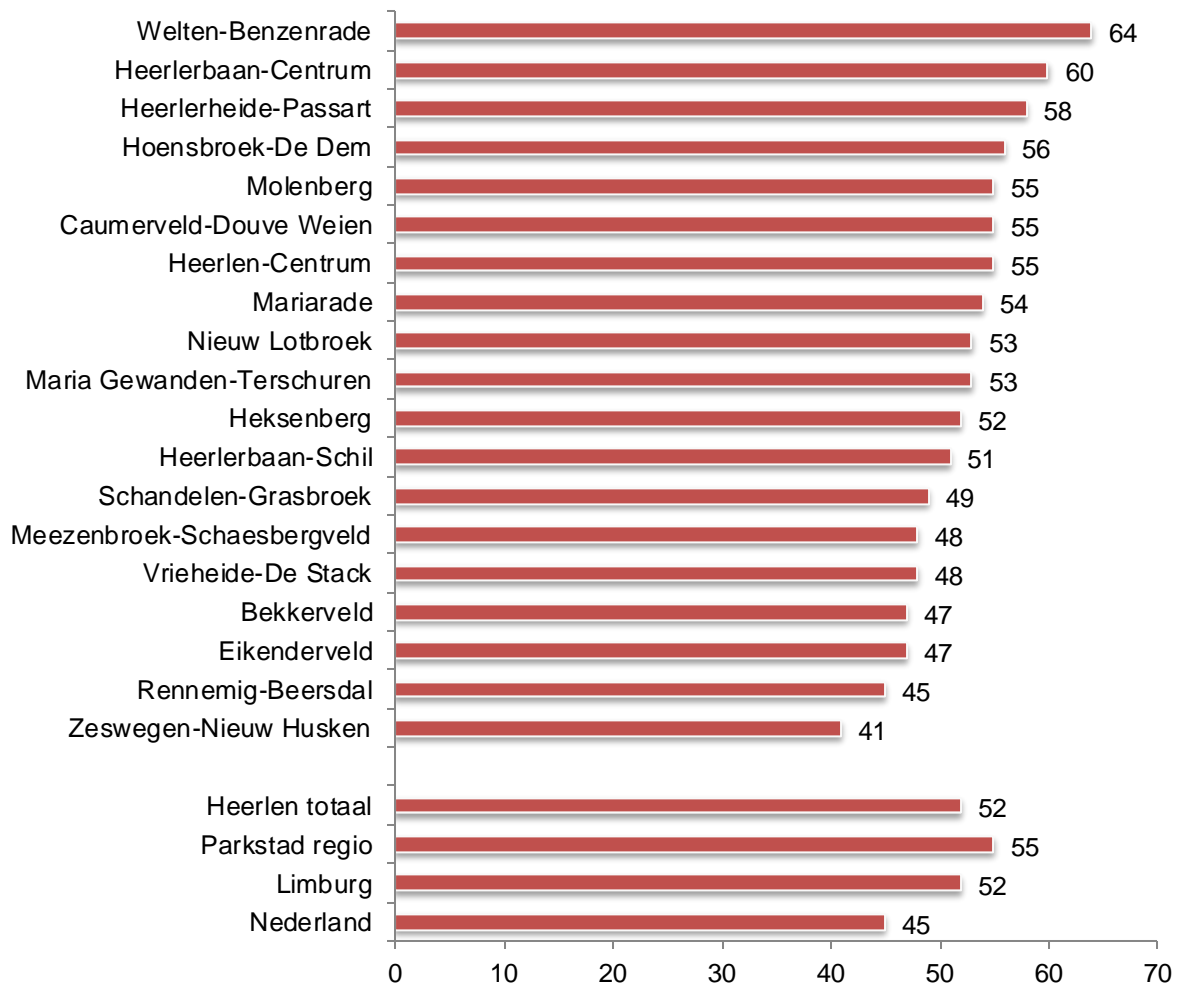
Figuur 3.1.2 Opleidingsniveau 18-64 jarige inwoners per wijk (%) (2013)

Bron: Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

3.1.3 Leeftijd

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat leeftijd correleert met het niveau van laaggeletterdheid. Waar vijf procent van de 16-24 jarigen in Nederland laaggeletterd is, ligt dit percentage onder de 45-54 jarigen op de 14,1 procent en onder de 55-64 jarigen zelfs op 21,5 procent (Buisman & Houtkoop, 2014). Dat betekent echter niet dat laaggeletterdheid alleen bij ouderen voorkomt. Juist onder (middelbaar en hoogopgeleide) jongeren in de leeftijd van 16-34 jaar is een langzame achteruitgang van geletterdheid waar te nemen (Fouarge, et. al, 2011).

Figuur 3.1.3 en tabel 3.1.4 op de volgende pagina geven de leeftijdsverdeling weer van de inwoners van Heerlen. Figuur 3.1.3 laat het percentage inwoners zien van 45 jaar en ouder. In tabel 3.1.4 is de gehele verdeling weergegeven.

Figuur 3.1.3 Percentage 45-plussers per wijk (2015)

Bron: CBS Statline; Parkstadmonitor

In verhouding tot Nederland heeft Heerlen een vrij oude populatie. Zo is 52 procent van de Heerlenaren 45 jaar of ouder, terwijl dit percentage onder alle Nederlanders op 45 ligt. Indien de gemeente echter vergeleken wordt met de regio Parkstad wonen er verhoudingsgewijs weinig 45-plussers.

Welten-Benzenrade, Heerlen-Centrum en Heerlerbaan-Centrum worden gekenmerkt door veel 65-plussers. Maar liefst 31 à 32 procent van de inwoners is 65 jaar of ouder. Ook in Heerlerheide-Passart, Molenberg en Hoensbroek-De Dem wonen verhoudingsgewijs veel 65-plussers. In Maria Gewanden-Terschuren, Nieuw Lotbroek en Heerlerbaan-Schil wonen relatief veel mensen uit de leeftijdscategorie 45 – 65 jaar.

Tabel 3.1.4 Leeftijdsgroepen per wijk (%) (2015)

	0 tot 15 jaar	15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
Maria Gewanden- Terschuren	13	11	24	35	18
Mariarade	13	10	23	33	21
Hoensbroek-De Dem	12	10	23	31	25
Nieuw Lotbroek	15	10	23	34	19
Vrieheide-De Stack	16	11	26	33	15
Heerlerheide-Passart	12	11	19	30	28
Heksenberg	13	11	23	33	19
Rennemig-Beersdal	17	11	27	33	12
Zeswegen-Nieuw Husken	18	13	29	32	9
Schandelen-Grasbroek	13	10	28	30	19
Meezenbroek- Schaesbergveld	15	10	27	30	18
Heerlen-Centrum	6	15	24	24	31
Eikenderveld	12	10	30	29	18
Welten-Benzenrade	11	8	17	32	32
Bekkerveld	14	12	28	29	18
Caumerveld-Douve Weien	11	9	25	32	23
Molenberg	15	8	21	28	27
Heerlerbaan-Centrum	10	10	20	29	31
Heerlerbaan-Schil	15	12	22	34	17
Heerlen totaal	13	11	24	31	21
Parkstad regio	13	10	22	32	22
Limburg	14	12	23	31	21
Nederland	17	12	26	28	17

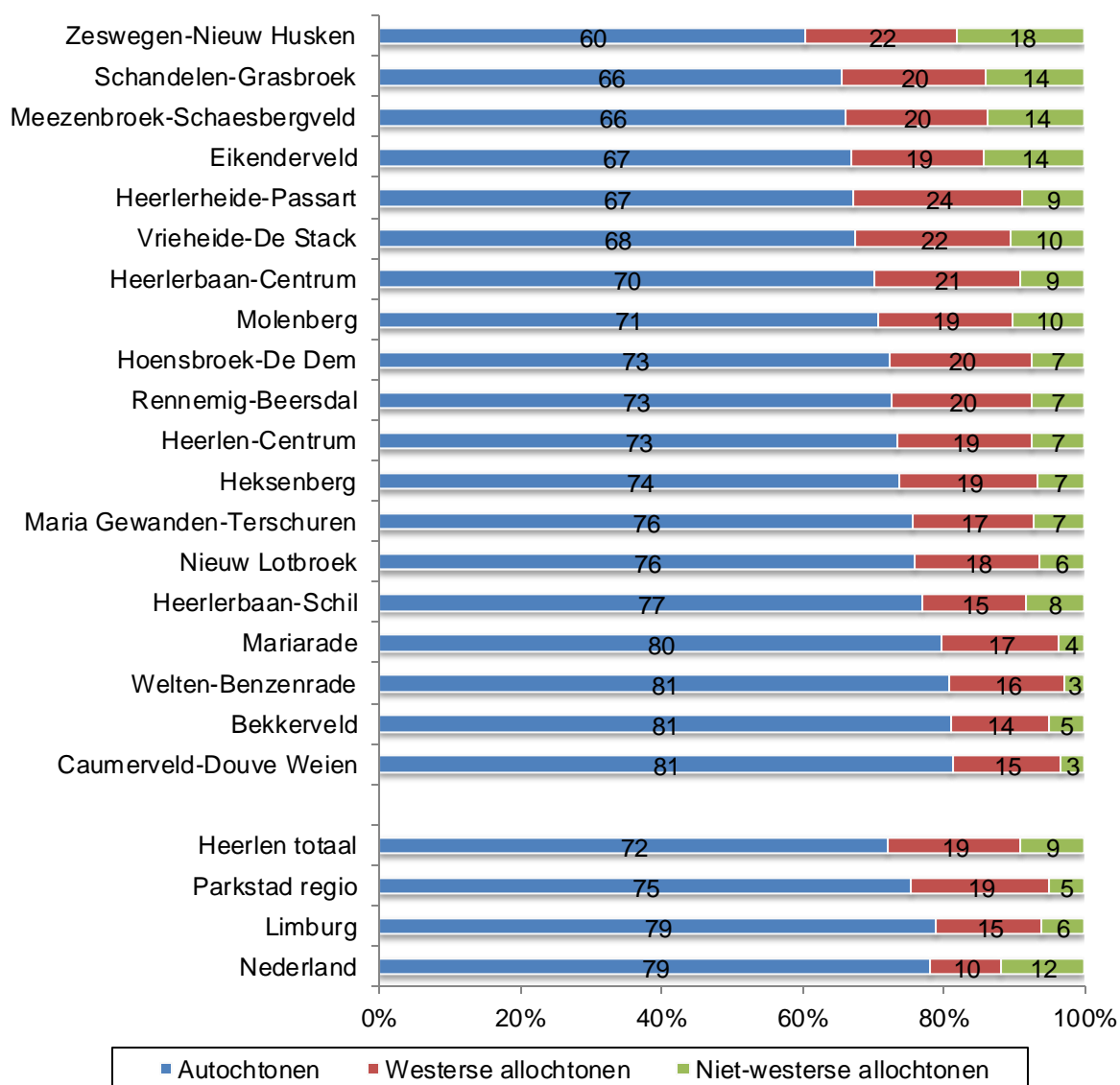
Bron: CBS Statline; Parkstadmonitor

3.1.4 Etniciteit

Uit onderzoek blijkt dat het profiel van laaggeletterden in vergelijking met niet-laaggeletterden relatief vaak bestaat uit allochtonen. De etniciteit van een persoon wordt bepaald door het geboorteland van de persoon of, als de persoon in Nederland is geboren, door het geboorteland van de moeder of de vader. Binnen de groep allochtonen zijn eerste generatie allochtonen vaker laaggeletterd dan tweede generatie allochtonen. Zo is 37 procent van de eerste generatie allochtonen laaggeletterd, terwijl er onder de tweede generatie allochtonen nauwelijks meer sprake is van een oververtegenwoordiging van laaggeletterden (PIAAC, 2013). Daarnaast is een duidelijk onderscheid in laaggeletterdheid zichtbaar tussen westerse en niet-westerse allochtonen. Onder westerse allochtonen is 19 procent laaggeletterd terwijl dit percentage onder niet-westerse allochtonen op 46 procent ligt.

Figuur 3.1.5 op de volgende pagina geeft de verhouding weer tussen autochtonen en westerse en niet-westerse allochtonen² (zowel eerste als tweede generatie allochtonen) per wijk. Helaas zijn er geen gegevens voorhanden van enkel eerste generatie allochtonen.

² Het CBS onderscheidt twee groepen: allochtonen en vreemdelingen. Allochtonen hebben een Nederlands (of dubbel) paspoort. Onder vreemdelingen vallen asielzoekers, asielmigranten en vluchtelingen. In het cijferoverzicht zijn dus niet de vluchtelingen meegenomen.

Figuur 3.1.5 Percentage allochtonen/autochtonen per wijk (2015)

Bron: CBS Statline; Parkstadmonitor

In zowel Limburg als heel Nederland is 21 procent van de inwoners van allochtone afkomst. In Heerlen ligt dit percentage iets hoger (28%). Tussen de wijken onderling zijn redelijk grote verschillen zichtbaar. Zo kent Zeswegen-Nieuw Husken een relatief hoog percentage allochtone inwoners. Veertig procent is in het buitenland geboren of zijn/haar ouders zijn in het buitenland geboren. Hiervan is 22 procent een westerse allochtoon en 18 procent een niet-westerse³. Ook in Schandelen-Grasbroek, Meezenbroek-Schaesbergveld en Eikenderveld wonen relatief veel allochtonen.

In Caumerveld-Douve Weien, Bekkerveld en Welten-Benzenrade wonen verhoudingsgewijs de minste (niet-westerse) allochtonen (19%).

³ Allochtonen worden onderverdeeld in westers en niet-westers op grond van hun geboorteland. Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan. Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit deze twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Tot de categorie 'Westerse allochtonen' behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan.

In tabel 3.1.6 is de etniciteit van de inwoners, en dan de niet-Westerse allochtonen, nader bekeken. Hier is aangegeven welk percentage van Surinaamse, Antilliaanse/Arubaanse, Turkse of Marokkaanse afkomst is of onder de categorie 'overig' valt. De personen die in onderstaande tabel als allochtoon worden aangemerkt, betreffen zowel eerste- als tweedegeneratie allochtonen.

Tabel 3.1.6 Percentage allochtonen per wijk, uitgedrukt in procenten van het totaal aantal inwoners (2015)

	Autochtonen	Allochtonen					Overig niet-westers
		Westerse	Marokko	NL'se Antillen en Aruba	Suriname	Turkije	
Maria Gewandenterschuren	76	17	2	1	0	1	3
Mariarade	80	17	1	0	0	0	2
Hoensbroek-De Dem	73	20	3	1	0	0	3
Nieuw Lotbroek	76	18	3	1	0	0	3
Vrieheide-De Stack	68	22	4	2	1	1	4
Heerlerheide-Passart	67	24	4	1	0	0	2
Heksenberg	74	19	3	1	0	0	3
Rennemig-Beersdal	73	20	1	1	0	1	4
Zeswegen-Nieuw Husken	60	22	7	1	1	1	8
Schandelen-Grasbroek	66	20	5	1	1	2	6
Meezenbroek-Schaesbergveld	66	20	5	1	0	1	6
Heerlen-Centrum	73	19	1	1	0	1	4
Eikenderveld	67	19	4	1	1	2	7
Welten-Benzenrade	81	16	1	0	0	1	1
Bekkerveld	81	14	1	0	0	0	3
Caumerveld-Douve Weien	81	15	1	0	0	0	2
Molenberg	71	19	4	1	1	1	4
Heerlerbaan-Centrum	70	21	2	1	0	0	6
Heerlerbaan-Schil	77	15	0	0	0	0	7
Heerlen totaal	72	19	3	1	0	1	4
Parkstad regio	75	19	1	1	0	0	3
Limburg	79	15	2	0	0	1	3
Nederland	79	10	2	1	2	2	4

Bron: CBS Statline; Parkstadmonitor

Uit deze tabel valt op dat in Heerlen relatief weinig Turken Surinamers en Antillianen wonen (2%). Het wordt echter wel gekenmerkt door een relatief groot aantal Marokkanen en overige niet-westerse allochtonen.

3.1.5 Participatie op de arbeidsmarkt

Een voldoende vaardigheidsniveau is belangrijk om volwaardig op de arbeidsmarkt te kunnen participeren. Daarnaast gaat het niveau van vaardigheden sneller achteruit als men er gedurende langere tijd geen aanspraak op doet. Laaggeletterden zijn dan ook sterk oververtegenwoordigd onder langdurig werklozen en personen die buiten de beroepsbevolking vallen (o.a. arbeidsongeschikten en gepensioneerden) (Buisman & Houtkoop, 2014).

In tabel 3.1.7 is per wijk weergegeven welk deel van de potentiële beroepsbevolking een bijstandsuitkering ontvangt en welk deel een AO- en WW-uitkering.

Tabel 3.1.7 *Bijstandsgerechtigden, arbeidsongeschikten en werklozen per wijk, uitgedrukt in procenten van het totaal aantal 15-65 jarige inwoners (2014)*

	% 15-65 jarige inwoners met een bijstandsuitkering	% 15-65 jarige inwoners met een AO-uitkering	% 15-65 jarige inwoners met een WW-uitkering
Maria Gewanden-Terschuren	11,0	15,8	4,8
Mariarade	3,8	13,4	3,4
Hoensbroek-De Dem	11,4	17,0	4,8
Nieuw Lotbroek	7,3	12,2	3,6
Vrieheide-De Stack	11,9	16,9	5,1
Heerlerheide-Passart	12,2	17,4	4,9
Heksenberg	4,7	13,6	5,2
Rennemig-Beersdal	7,2	12,7	4,1
Zeswegen-Nieuw Husken	10,1	13,0	5,0
Schandelen-Grasbroek	10,2	14,5	4,6
Meezenbroek-Schaesbergveld	12,7	13,7	5,7
Heerlen-Centrum	8,1	11,0	3,5
Eikenderveld	10,8	14,2	6,3
Welten-Benzenrade	1,7	9,9	3,9
Bekkerveld	4,7	8,3	4,7
Caumerveld-Douve Weien	3,0	7,5	3,9
Molenberg	13,9	14,3	3,6
Heerlerbaan-Centrum	11,1	15,3	4,1
Heerlerbaan-Schil	3,2	8,5	4,3
Heerlen totaal	8,6	13,3	4,5
Limburg	4,0	9,3	4,2
Nederland	3,9	7,1	3,9

Bron: CBS Statline & UWV

Algemene bijstandsuitkeringen omvatten uitkeringen in het kader van de algemene bijstandswet (ABW), de Wet werk en bijstand (WWB) en de Wet investeren in jongeren (WIJ).

AO-uitkeringen is een verzamelterm voor uitkeringen in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ), de regeling Inkomensvoorziening volledig arbeidsongeschikten (IVA) en de regeling Werkhervatting gedeeltelijk arbeidsongeschikten (WGA).

In 2014 ontving 4,0 procent van de potentiële beroepsbevolking in Limburg een bijstandsuitkering. In Heerlen ligt dit percentage een stuk hoger (8,6%). De verschillen tussen de wijken zijn erg groot. Meezenbroek-Schaesbergveld, Molenberg en Heerlerheide-Passart en in mindere mate Vrieheide-De Stack, Hoensbroek-De Dem, Heerlerbaan-Centrum, Maria Gewanden-Terschuren en Eikenderveld springen er in negatieve zin uit: overal ligt het aantal uitkeringen (procentueel) beduidend boven het gemiddelde van Limburg en Nederland.

Het aantal arbeidsongeschikten in Heerlen ligt procentueel eveneens boven het gemiddelde van Limburg. Ruim 13 procent van de potentiële beroepsbevolking is arbeidsongeschikt. Deze arbeidsongeschikten wonen net name in Heerlerheide-Passart, Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack, Maria Gewanden-Terschuren en Heerlerbaan-Centrum.

Wat betreft de WW-uitkeringen geldt een iets ander beeld. Het aantal werklozen binnen Heerlen (4,5%) ligt namelijk procentueel maar net boven het gemiddelde van Limburg (4,2%) en Nederland. Hierbij springen Eikenderveld en Meezenbroek-Schaesbergveld er in negatieve zin uit. Hier ligt het aantal WW-uitkeringen beduidend boven het gemiddelde van Limburg.

3.2 Maatschappelijke kwetsbaren

Maatschappelijk kwetsbare groepen worden doorgaans in verband gebracht met de volgende factoren: financiële situatie (inkomen en type woning), sociale situatie (leefbaarheid buurt, sociale cohesie en eenzaamheid) en de mate van gezondheid.

3.2.1 Financiële situatie: inkomen en type woning

Twee indicatoren die de financiële situatie van een inwoner kunnen meten zijn het besteedbaar inkomen en of men in een huur- of koopwoning woont.

Inkomen

Wat is het gemiddeld inkomen per inwoner en per inkomensontvanger in de verschillende wijken van Heerlen? Het persoonlijk (bruto) inkomen van mensen omvat inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen (met uitzondering van kinderbijslag).

Het persoonlijk inkomen per *inwoner* is het totaal van alle persoonlijke inkomens gedeeld door het totaal aantal inwoners. Het persoonlijk inkomen *per inwoner* is gebaseerd op de totale bevolking (dus ook inclusief kinderen en huismannen/-vrouwen). Het persoonlijk inkomen per *inkomensontvanger* is het gemiddelde persoonlijk inkomen van enkel personen met inkomen (52 weken).

Tabel 3.2.1 Gemiddeld persoonlijk inkomen in € per wijk (2013)

	Persoonlijk inkomen per inkomensontvanger	Persoonlijk inkomen per inwoner
Maria Gewanden-Terschuren	26.700	20.100
Mariarade	26.200	20.100
Hoensbroek-De Dem	22.800	17.900
Nieuw Lotbroek	25.100	19.000
Vrieheide-De Stack	22.900	16.600
Heerlerheide-Passart	22.200	17.000
Heksenberg	24.900	19.000
Rennemig-Beersdal	24.800	18.000
Zeswegen-Nieuw Husken	24.700	17.400
Schandelen-Grasbroek	24.300	18.800
Meezenbroek-Schaesbergveld	23.400	17.500
Heerlen-Centrum	27.800	23.500
Eikenderveld	24.000	19.100
Welten-Benzenrade	34.400	26.600
Bekkerveld	32.200	25.200
Caumerveld-Douve Weien	35.700	28.600
Molenberg	25.900	19.500
Heerlerbaan-Centrum	22.000	18.100
Heerlerbaan-Schil	33.000	23.600
Heerlen totaal	26.300	20.100
Limburg	28.600	21.800
Nederland	31.700	22.900

Bron: CBS Statline

De inkomens in gemeente Heerlen zijn iets lager dan gemiddeld in Limburg en Nederland. Dit geldt zowel voor het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger als het gemiddelde inkomen per inwoner. De verschillen tussen de wijken zijn erg groot.

In Heerlerbaan-Centrum, Heerlerheide-Passart, Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack en Meezenbroek-Schaesbergveld liggen de gemiddelde inkomens (zowel per inkomensontvanger als inwoner) relatief laag. In Zeswegen-Nieuw Husken en Rennemig-Beersdal is het persoonlijk inkomen per inwoner opvallend laag, terwijl het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger slechts net iets onder het gemiddelde voor alle Heerlenaren ligt. Waarschijnlijk wonen in deze wijken veel gezinnen waarvan slechts 1 ouder werkt.

Caumerveld-Douve Weien, Welten-Benzenrade en Heerlerbaan-Schil zijn relatief rijke wijken.

Naast het gemiddelde inkomen is het ook interessant om te kijken naar het percentage huishoudens in een wijk dat leeft van een inkomen onder of rond het sociaal minimum.

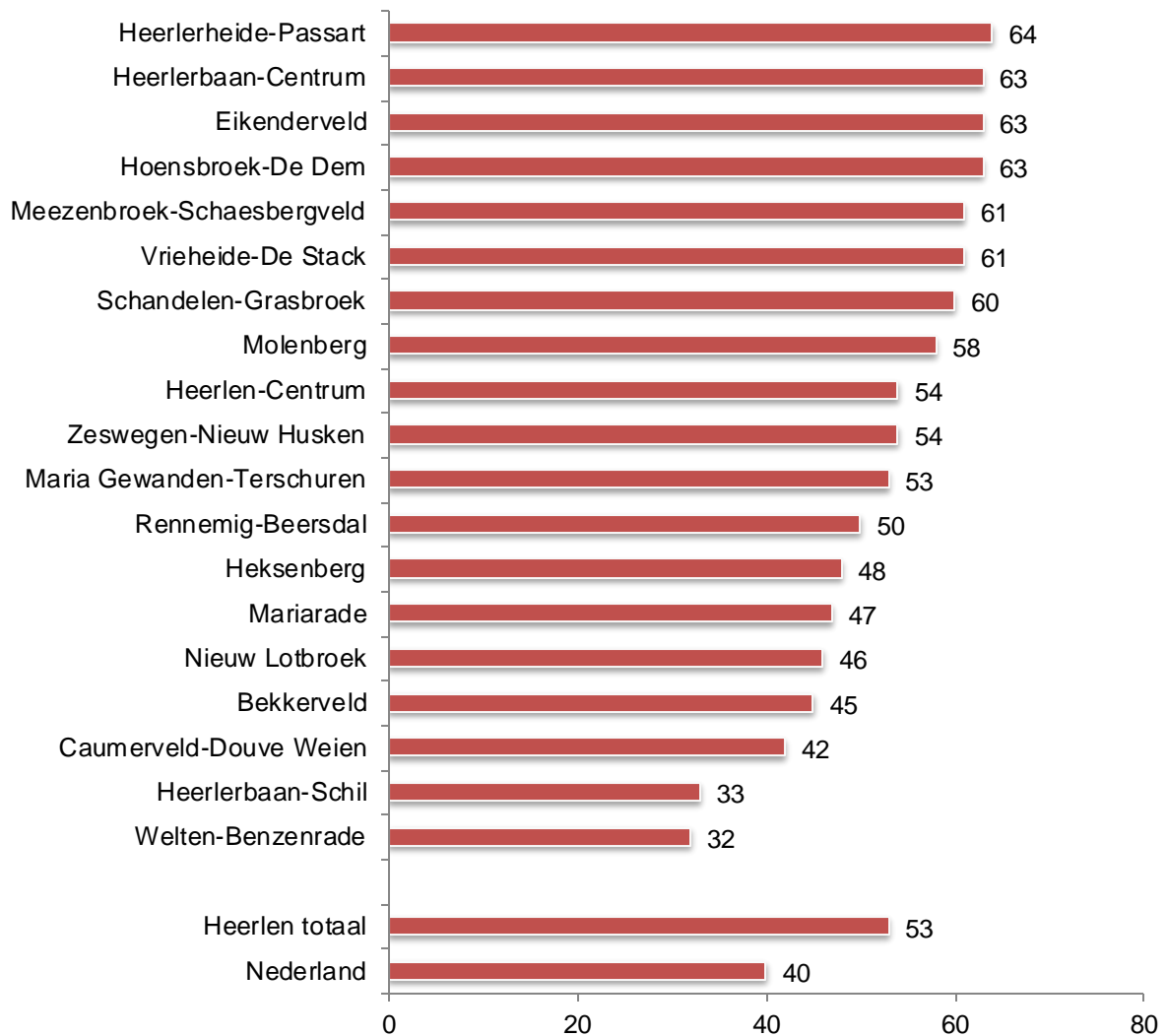
In figuur 3.2.2 op de volgende pagina is het percentage huishoudens te zien met een 'laag' besteedbaar huishoudensinkomen. Alle particuliere huishoudens in Nederland (excl. studenten) zijn door het CBS gerangschikt van laag naar hoog besteedbaar huishoudensinkomen. In totaal zijn er 3 groepen gemaakt. Tot de groep 'huishoudens laag inkomen' hoort 40 procent van de Nederlandse huishoudens. Zij hebben een besteedbaar inkomen van maximaal 25.100 euro.

De gegevens in de figuur laten zien dat relatief veel huishoudens in Heerlen moeten leven van een laag besteedbaar inkomen, in vergelijking tot heel Nederland. Waar in Nederland 40 procent van de huishoudens moet rondkomen van een 'laag inkomen', ligt dit percentage in Heerlen op 53 procent.

Een vergelijking tussen de wijken onderling laat zien dat Heerlerheide-Passart, Heerlerbaan-Centrum, Eikenderveld en Hoensbroek-De Dem relatief veel huishoudens kennen met een laag inkomen.

Hoewel het gemiddelde persoonlijke inkomen (zowel per inkomensontvanger als inwoner) relatief hoog is in Heerlen-Centrum, zijn er wel opvallend veel huishoudens die van een laag besteedbaar inkomen moeten rondkomen. Waarschijnlijk zijn de extremen iets groter (enerzijds relatief veel grootverdieners en anderzijds bijv. veel studenten met een relatief laag inkomen).

Ook in Meezenbroek-Schaesbergveld, Vrieheide-De Stack en Schandelen-Grasbroek moeten relatief veel huishoudens rondkomen van een laag besteedbaar inkomen.

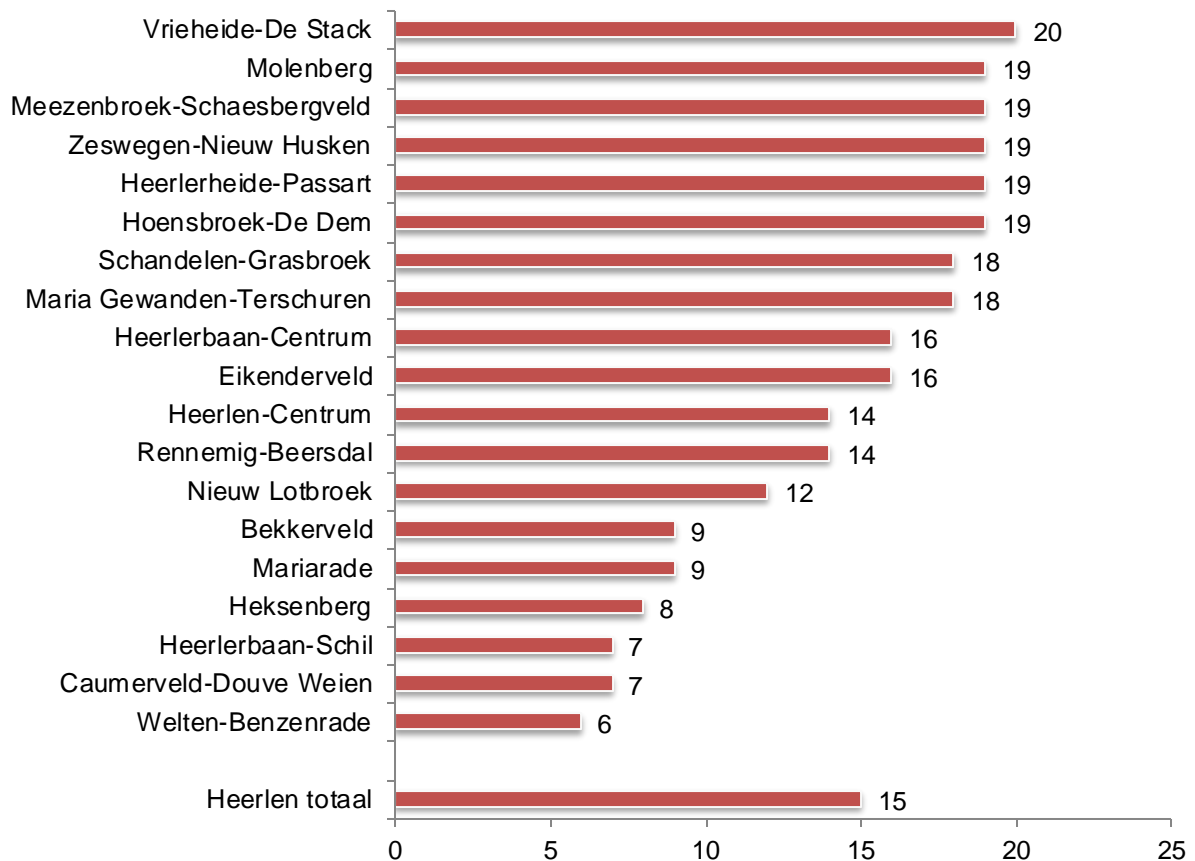

Figuur 3.2.2 Percentage huishoudens met een laag inkomen, uitgesplitst per wijk (%) (2013)

** Gegevens van de provincie Limburg als totaal ontbreken*

Bron: CBS Statline

In figuur 3.2.3 op de volgende pagina is het percentage huishoudens te zien dat moet rondkomen van een inkomen onder of rond het sociaal minimum.

Figuur 3.2.3 Percentage huishoudens met een inkomen onder of rond het sociaal minimum, uitgesplitst per wijk (%) (2013)

* Gegevens van de provincie Limburg en Nederland als totaal ontbreken

Bron: CBS Statline

In totaal leeft 15 procent van de huishoudens in Heerlen van een inkomen onder of rond het sociaal minimum. Opnieuw springen Vrieheide-De Stack, Meezenbroek-Schaesbergveld, Heerlerheide-Passart en Hoensbroek-De Dem er in negatieve zin uit.

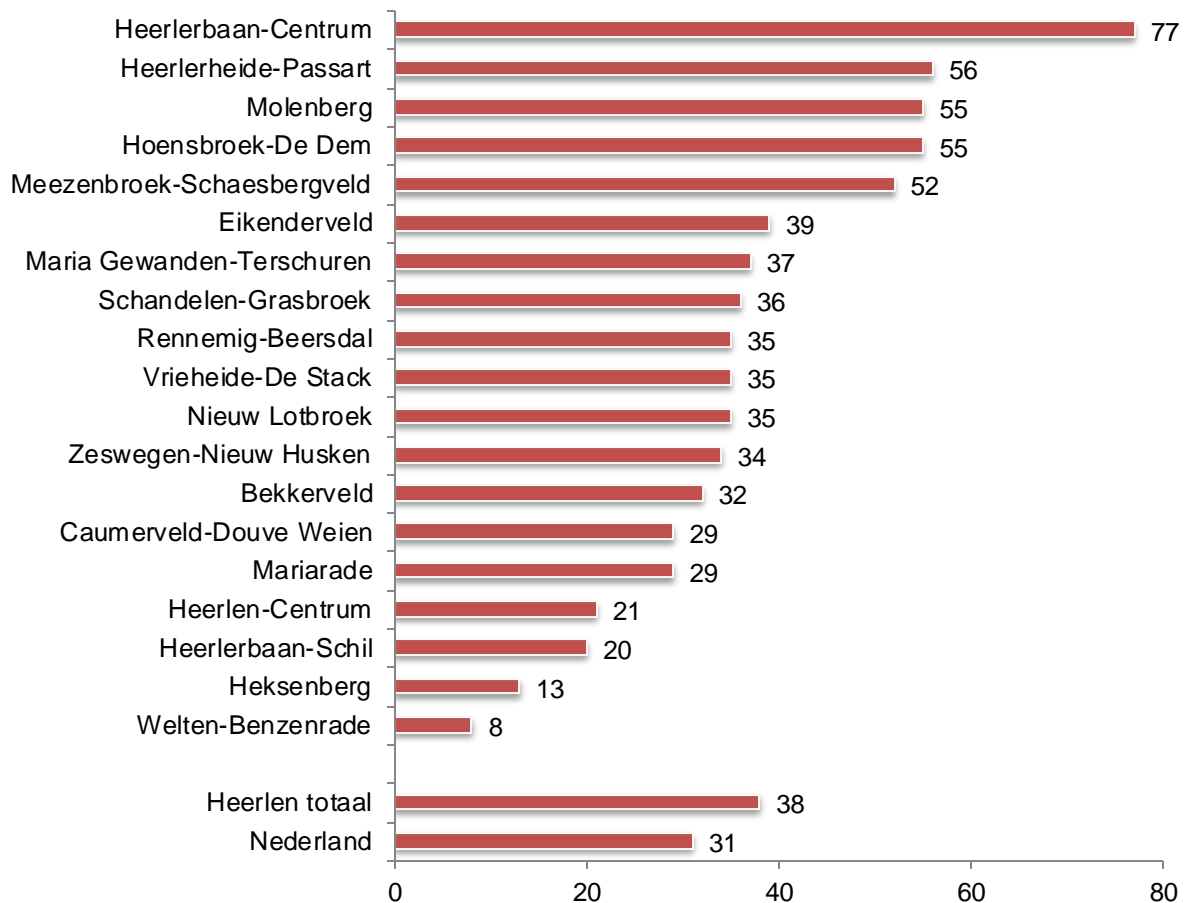
Ook in de wijken Molenberg en Zeswegen-Nieuw Husken leeft bijna een vijfde van de huishoudens van een inkomen onder of rond het sociaal minimum.

Type woning

In figuur 3.2.4 en tabel 3.2.5 op de volgende pagina is het aantal huurwoningen in handen van woningcorporaties per wijk weergegeven, met in tabel 3.2.5 een nadere specificering van de verdeling huur- en koopwoningen.

De gegevens laten zien dat in gemeente Heerlen 38 procent van de woningen in handen is van wooncorporaties. In heel Nederland ligt dit percentage op 31. Met name in Heerlenbaan-Centrum, Heerlerheide-Passart, Molenberg, Hoensbroek-De Dem en Meezenbroek-Schaesbergveld is een groot deel van de woningen het bezit van een wooncorporatie.

Opvallend is ook dat in Heerlen-Centrum, Eikenderveld en Welten-Benzenrade relatief veel woningen het bezit zijn van 'overige' verhuurders (resp. 44%, 22% en 24%).

Figuur 3.2.4 Percentages woningen in handen van wooncorporaties per wijk (2013)
Bron: CBS Statline

Tabel 3.2.5 Koop / huur per wijk (%) (2013)

	Koop- woningen	Huur- woningen	Huurwoningen		Eigendom onbekend
			In bezit woning- corporatie	In bezit overige verhuurders	
Maria Gewanden- Terschuren	51	49	37	12	1
Mariarade	58	42	29	13	0
Hoensbroek-De Dem	32	68	55	12	0
Nieuw Lotbroek	56	44	35	9	0
Vrieheide-De Stack	48	52	35	17	0
Heerlerheide-Passart	32	68	56	12	0
Heksenberg	73	26	13	13	0
Rennemig-Beersdal	54	46	35	11	-
Zeswegen-Nieuw Husken	48	52	34	17	-
Schandelen-Grasbroek	45	55	36	19	0
Meezenbroek- Schaesbergveld	38	61	52	9	0

Heerlen-Centrum	35	65	21	44	0
Eikenderveld	38	61	39	22	0
Welten-Benzenrade	68	32	8	24	0
Bekkerveld	54	46	32	14	0
Caumerveld-Douve Weien	52	48	29	19	-
Molenberg	36	63	55	8	0
Heerlerbaan-Centrum	14	86	77	8	0
Heerlerbaan-Schil	61	39	20	19	0
Heerlen totaal	45	54	38	16	0
Limburg	60	40	*	*	1
Nederland	56	43	31	12	1

* Gegevens ontbreken

Bron: CBS Statline

3.2.2 Sociale situatie: leefbaarheid buurt, sociale cohesie en eenzaamheid

Naast de financiële situatie is de sociale situatie eveneens van invloed op de kans dat een persoon in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken. Indicatoren die de sociale situatie van een inwoner kunnen meten zijn de kwaliteit van de leef- en woonomgeving en de mate van ervaren eenzaamheid door een inwoner.

Kwaliteit leef- en woonomgeving

In 2001, 2003, 2005, 2007, 2009 en 2011 zijn in Parkstad Limburg buurtpeilingen gehouden en in 2013 is de zevende peiling uitgevoerd. In totaal hebben circa 30.000 willekeurig geselecteerde inwoners van Parkstad Limburg de vragenlijst toegestuurd gekregen. Het onderzoek is gericht op inwoners van 18 jaar en ouder en heeft als doel de leefbaarheid van de stad en de buurten in kaart te brengen.

De inwoners van Heerlen geven gemiddeld een 7,1 voor de eigen woonomgeving (zie tabel 3.2.6). In de gehele Parkstad regio wordt gemiddeld een 7,2 gegeven voor de eigen buurt als woon- en leefomgeving. De kwaliteit van de woonomgeving is, naast een rapportcijfer, eveneens gemeten aan de hand van de volgende stellingen:

- De mensen in deze buurt blijven hier graag wonen;
- Het is vervelend om in deze buurt te wonen;
- Als het maar enigszins mogelijk is ga ik uit deze buurt verhuizen;
- Als je in deze buurt woont heb je het goed getroffen;
- Het is prettig wonen in deze buurt.

De antwoordpercentages zijn omgerekend naar één score, die loopt van 0 (=zeer laag) t/m 10 (=zeer hoog). De kwaliteit van de woonomgeving in Heerlen scoort gemiddeld een 6,9. In de gehele Parkstad regio wordt de woonomgeving iets beter gewaardeerd (7,1).

Als gekeken wordt naar de cijfers voor de afzonderlijk wijken, is te zien dat de inwoners van Vrieheide-De Stack en Meezenbroek-Schaesbergveld gemiddeld de laagste cijfers geven. De woonomgeving wordt door de inwoners van Heerlerheide-Passart, Eikenderveld, Schandelen-Grasbroek, Hoensbroek-De Dem en Nieuw Lotbroek eveneens betrekkelijk laag beoordeeld. Bewoners van Welten-Benzenrade geven de hoogste cijfers.

De mate van sociale cohesie is in de buurtpeiling gemeten aan de hand van de volgende stellingen:

- De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om;
- Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is;
- Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen;
- De mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks.

De antwoordpercentages zijn omgerekend naar één score, die loopt van 0 (=zeer laag) t/m 10 (=zeer hoog).

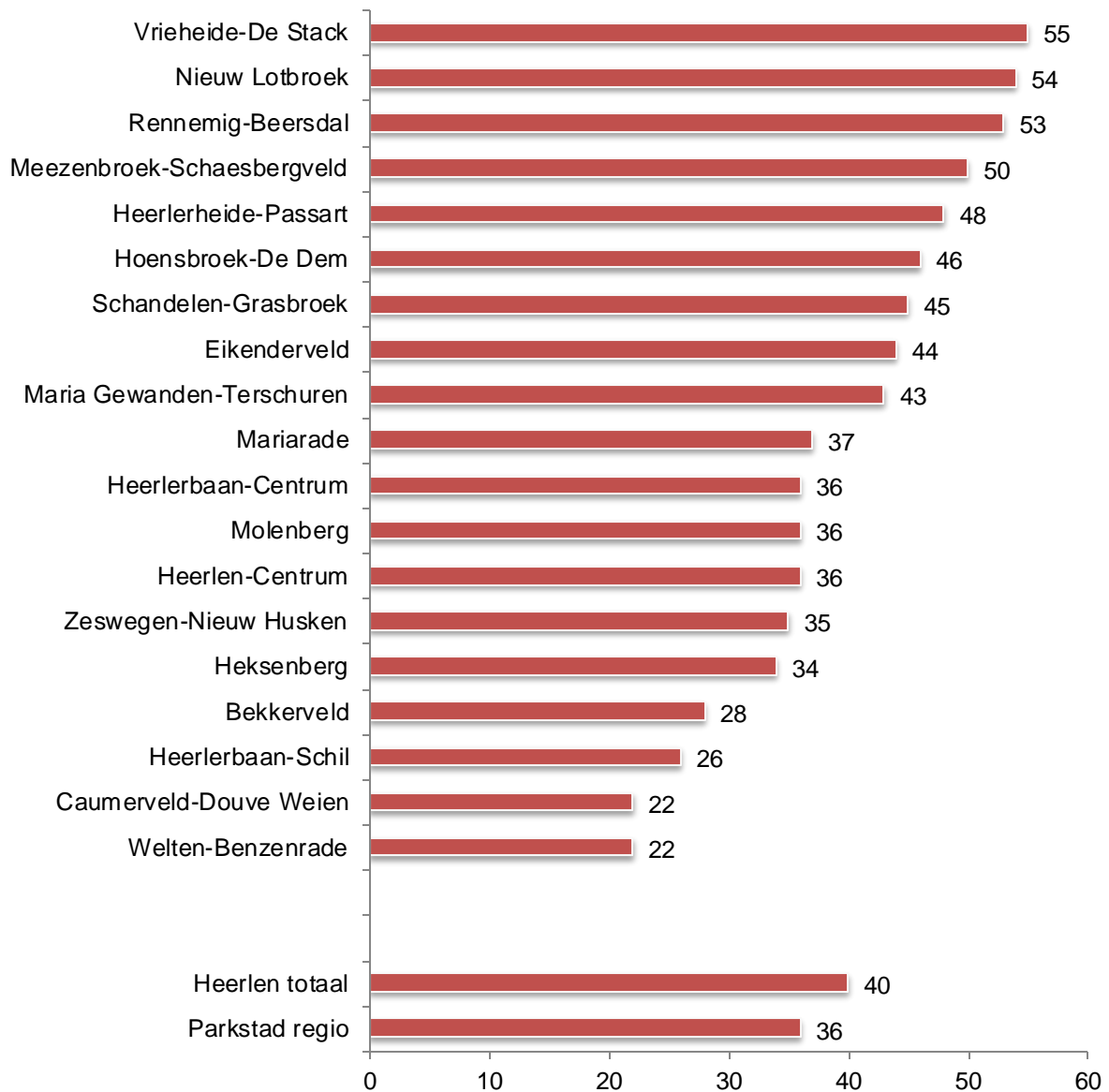
Tabel 3.2.6 Leefbaarheid per wijk (2013)

	Oordeel over buurt als woon- en leefomgeving (rapportcijfer)	Waardering kwaliteit woonomgeving (schaalscore)	Sociale cohesie in de buurt (schaalscore)
Maria Gewanden-Terschuren	7,0	6,9	5,7
Mariarade	7,3	6,9	5,4
Hoensbroek-De Dem	6,9	6,5	5,4
Nieuw Lotbroek	6,6	6,6	5,2
Vrieheide-De Stack	6,3	5,5	4,6
Heerlerheide-Passart	6,9	6,4	5,4
Heksenberg	6,9	7,2	5,8
Rennemig-Beersdal	7,0	6,7	5,3
Zeswegen-Nieuw Husken	7,1	6,6	5,4
Schandelen-Grasbroek	6,8	6,5	5,1
Meezenbroek-Schaesbergveld	6,4	6,2	5,3
Heerlen-Centrum	7,4	7,4	5,6
Eikenderveld	7,0	6,4	5,0
Welten-Benzenrade	8,0	8,3	6,5
Bekkerveld	7,8	8,1	6,1
Caumerveld-Douve Weien	7,8	7,9	6,0
Molenberg	7,1	7,0	5,6
Heerlerbaan-Centrum	7,4	7,6	5,9
Heerlerbaan-Schil	7,6	7,7	5,9
Heerlen totaal	7,1	6,9	5,5
Parkstad regio	7,2	7,1	5,7

Bron: Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

Sociale cohesie in Heerlen scoort gemiddeld een 5,5. Dit is eveneens iets lager dan in de hele Parkstad regio. In de wijken Vrieheide-De Stack, Eikenderveld en Schandelen-Grasbroek is de sociale cohesie het laagst. In Welten-Benzenrade en Bekkerveld is er juist veel samenhang.

In figuur 3.2.7 op de volgende pagina is te zien of inwoners zich wel eens onveilig voelen in de eigen buurt. Veertig procent van de Heerlenaren voelt zich wel eens onveilig in de eigen buurt. Inwoners van Vrieheide-De Stack, Nieuw Lotbroek en Rennemig-Beersdal ervaren de meest gevoelens van onveiligheid.

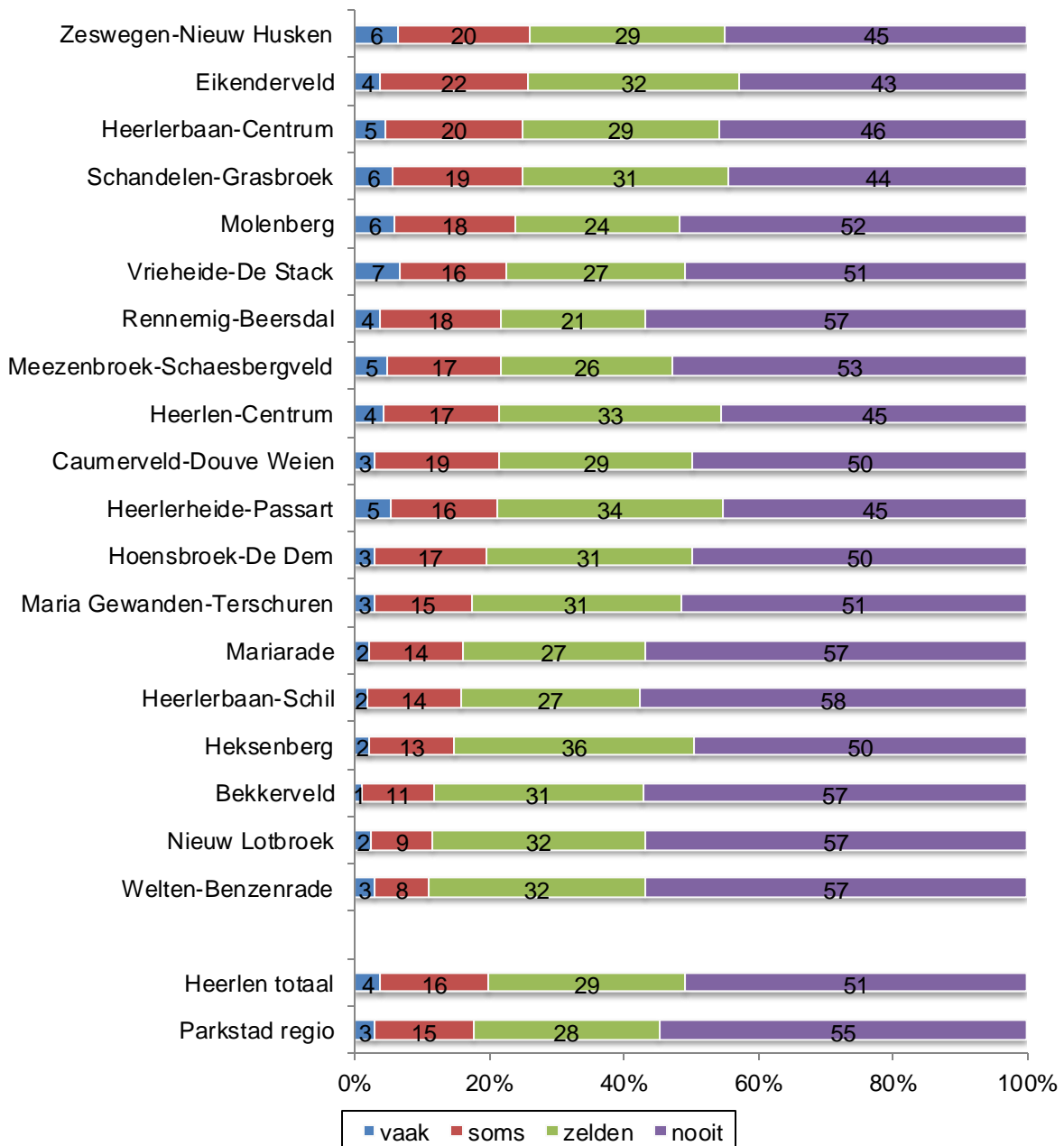
Figuur 3.2.7 Percentage inwoners (18 jaar en ouder) dat zich weleens onveilig voelt in de eigen buurt (%) (2013)

Bron: Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

Eenzaamheid

Naast de kwaliteit van de woonomgeving wordt de sociale situatie van een persoon eveneens bepaald door de mate van persoonlijke contacten. Een persoon die weinig contacten heeft, kan zich eenzaam voelen. Eenzaamheid wordt gedefinieerd als het negatief ervaren verschil tussen de kwaliteit van relaties die men onderhoudt en de relaties die men voor zichzelf zou wensen.

Eenzaamheid komt vrij veel voor in Heerlen (zie figuur 3.2.8). Zo geeft 16 procent van de Heerlenaren van 18 jaar en ouder aan zich soms eenzaam te voelen en 4 procent voelt zich zelfs vaak eenzaam. Dit betekent dat circa 3.000 inwoners uit Heerlen vaak eenzaam zijn. Onder de inwoners van Zeswegen-Nieuw Husken, Eikenderveld en Heerlerbaan-Centrum komt eenzaamheid relatief het meest voor.

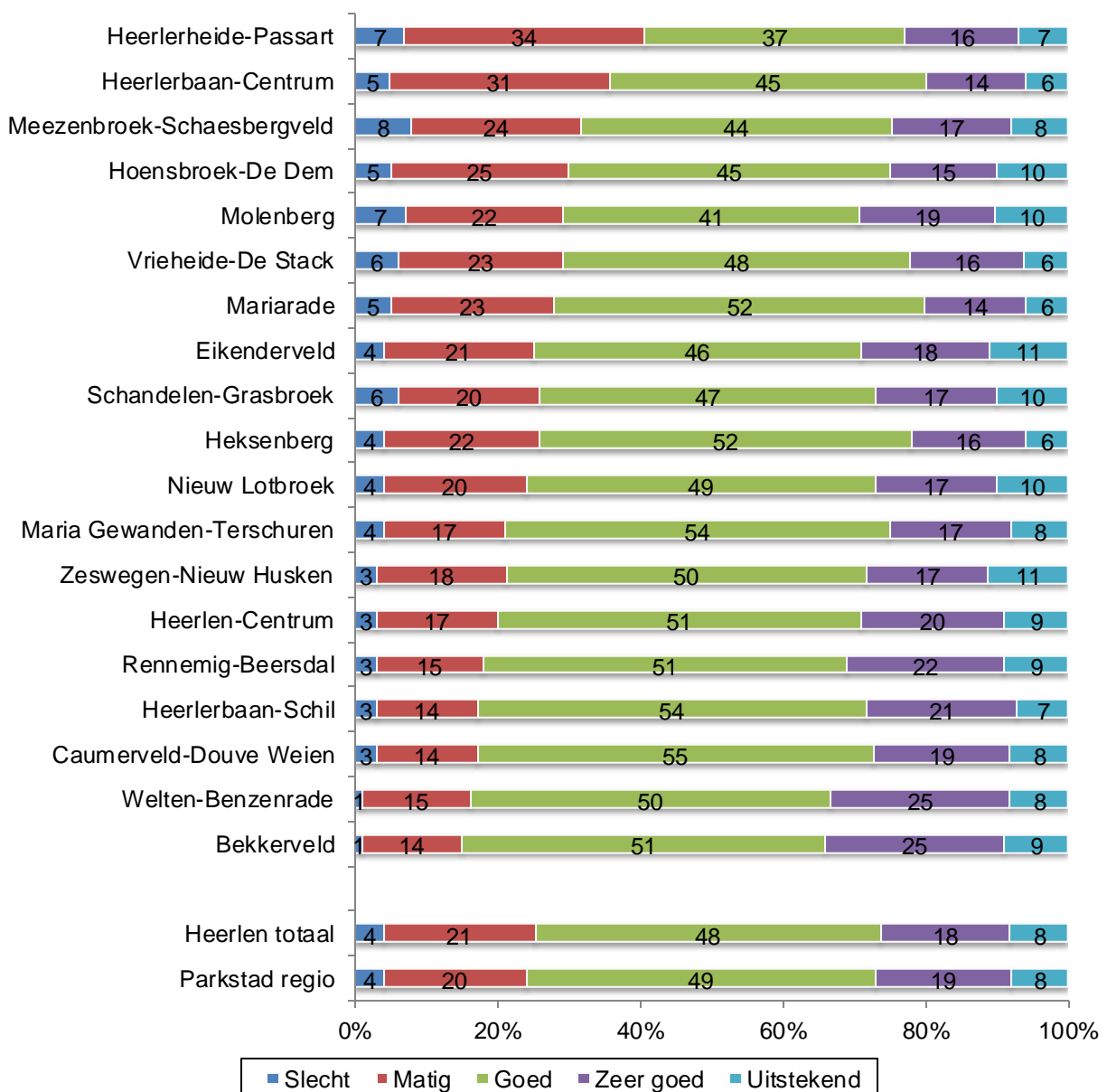

Figuur 3.2.8 Percentage inwoners (18 jaar en ouder) dat zich eenzaam voelt (2013)
Bron: Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

3.2.3 Gezondheid

Zoals in de inleiding is beschreven is de definitie van een kwetsbaar persoon, iemand die niet zelfredzaam is en daardoor niet in staat tot maatschappelijke participatie. Niet zelfredzaam is iemand wanneer deze niet zelfstandig (niet op eigen kracht) of niet met behulp van zijn omgeving (eigen sociale netwerk) actief kan meedoen in de samenleving of onvoldoende draagkracht heeft om de daarvoor benodigde voorziening(en) aan te schaffen. Om zelfredzaam te zijn moet je dus het lichamelijke en geestelijke vermogen hebben om voorzieningen te treffen dan wel te laten treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken.

Uit het burgeronderzoek van 2013 blijkt dat een groot deel van de Heerlenaren zijn of haar eigen gezondheid als (zeer) goed tot uitstekend ervaart (74%) (zie figuur 3.2.9). Desondanks ervaart 4 procent van de inwoners (18 jaar en ouder) een slechte gezondheid en 21 procent één die typeert kan worden als 'matig'.

Figuur 3.2.9 Gezondheidsbeleving inwoners 18 jaar en ouder (%) (2013)

Bron: Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

In Heerlerheide-Passart ervaart maar liefst 41 procent van de volwassen inwoners een slechte of matige gezondheid. Ook in Heerlerbaan-Centrum en Meezenbroek-Schaesbergveld ervaren relatief gezien meer inwoners een matig tot slechte gezondheid (respectievelijk 36% en 32%).

3.3 Jonge, potentieel kwetsbare kinderen (0-4 jaar)

De derde groep waar in dit rapport naar gekeken wordt zijn de jonge potentieel kwetsbare kinderen die niet of moeilijk via instellingen (zoals het onderwijs) te bereiken zijn.

Bij lees- en schrijfvaardigheid speelt de familiale context een fundamentele rol. De houding van de ouders tegenover lezen en schrijven zal een grote impact hebben op de latere ontwikkeling van het kind op dit domein. Uit onderzoek blijkt dat als een kind opgroeit in een gezinsomgeving die niet stimulerend en bevorderlijk is om te leren lezen en schrijven, het risico verhoogt dat de kinderen later zelf laaggeletterd zullen worden. Deze houding beïnvloedt de opvoeding die ze aan hun kinderen zullen geven. Het verwerven van taalvaardigheid hangt immers af van het vermogen van de ouders om met hun kinderen vanaf de vroegste kinderjaren op een ludieke manier om te gaan met het lezen van boeken. De taalvaardigheid zal ook afhangen van de al dan niet uitgebreide woordenschat die bij dagelijkse activiteiten zal worden gebruikt (Fouarge et. al, 2011).

Dit benadrukt het belang om jonge potentieel kwetsbare kinderen al vroeg in beeld te hebben en er vroegtijdig op in te grijpen. Hoe ouder het kind, hoe moeilijker de problemen op school ten gevolge van leerachterstand immers kunnen worden verholpen. Een preventieve strategie lijkt het meest aangewezen.

Om in kaart te brengen hoeveel jonge, potentieel kwetsbare kinderen er in de gemeente Heerlen wonen, en specifiek in welke wijken, kan er enerzijds naar de situatie van de ouders gekeken worden. Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.1 en 3.2.

3.3.1 Voorschoolse educatie

Een andere duidelijke indicator is of een kind in aanmerking komt voor voorschoolse educatie. Voorschoolse educatie is als compensatie bedoeld voor peuters die thuis te weinig ontwikkelingsgerichte stimulering ontvangen. Het doel is het voorkomen van een achterstand bij de start van groep 3 in de in het basisonderwijs. Op basis van bepaalde criteria worden doelgroepkinderen geïdentificeerd, die in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen een VVE-programma krijgen aangeboden. In de praktijk bestaat de doelgroep voornamelijk uit allochtone en autochtone kinderen uit lagere sociaal-economische milieus.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie. Ze krijgen geld op basis van de gewichtenregeling die gebaseerd is op de opleiding van ouders. Ze zijn echter vrij om de doelgroep voor voorschoolse educatie te bepalen, evenals welk programma ze willen gebruiken voor VVE.

Ieder kind krijgt, op basis van de opleiding van de ouders, een gewicht. Hoe meer gewichtenleerlingen in de gemeente (boven een bepaalde drempel), hoe meer geld de gemeente krijgt voor onderwijsachterstandenbeleid. Een bruikbaar criterium voor deelname aan voorschoolse educatie is dus het opleidingsniveau van de ouders.

Veel gemeenten kiezen echter voor een bredere doelgroepdefinitie dan alleen het leerlinggewicht. Meestal wordt het criterium opleidingsniveau aangevuld met thuistaal, taalachterstand of sociaal-emotionele achterstand. De aanvullende criteria zijn ingevoerd om het schrappen van etniciteit uit de gewichtenregeling te compenseren (Nederlands Jeugd Instituut, 2015; Geus, Versteegen & Kruiter, 2009).

In gemeente Heerlen wordt de volgende doelgroepdefinitie gehanteerd:

- Peuters van 2,5 tot 4 jaar met een leerlinggewicht
- Peuters van 2,5 tot 4 jaar die behoefte hebben aan stimulering van de ontwikkeling op het gebied van spraak/taal, rekenen, sociaal-emotioneel en/of motoriek (JGZ-indicatie)

In onderstaande tabel is weergegeven hoeveel procent van de peuters in Heerlen een VVE-indicatie heeft.

Tabel 3.3.1 Aantal peuters en aantal VVE-indicaties (2014)

Stadsdeel	Aantal peuters (2-4 jarigen)	Aantal peuters met een leerlinggewicht	Aantal peuters met een JGZ-indicatie	Doelgroepkinderen totaal	% peuters met een VVE-indicatie
Heerlerheide	534	46	14	60	11,2
Hoensbroek	498	25	11	36	7,2
Heerlen-Zuid (Heerlen-Stad + Heerlerbaan)	1185	34	25	59	5,0
Totaal	2.217	105	50	155	7,0

In 2014 hadden 105 peuters in Heerlen een leerlinggewicht. Daarnaast ontvingen 50 kinderen een JGZ verwijzing waardoor zij eveneens in aanmerking kwamen voor voorschoolse educatie. Dit komt in totaal neer op 7 procent van alle peuters.

Een vergelijking tussen de stadsdelen onderling laat zien dat in stadsdeel Heerlerheide relatief meer peuters een VVE-indicatie hebben. Dit correspondeert ook met het feit dat de wijken Vrieheide-De Stack en Heerlerheide-Passart binnen het stadsdeel Heerlerheide gekenmerkt worden door relatief veel laaggeletterden.

In Heerlen-Zuid (Heerlen-Stad en Heerlerbaan) hebben verhoudingsgewijs de minste kinderen een VVE-indicatie.

Helaas zijn deze cijfers niet op wijkniveau beschikbaar.

3.3.2 BoekStart

BoekStart is een programma dat het lezen met heel jonge kinderen wil bevorderen én ouders met jonge kinderen wil laten genieten van boeken. In het BoekStart-programma werken bibliotheek, gemeente en consultatiebureau samen. Als een baby 3 maanden oud is, ontvangen ouders een brief van de gemeente met een waardebon. Met deze bon kunnen ouders een gratis BoekStart-koffertje met onder meer babyboekjes ophalen bij de bibliotheek.

In welke wijken wordt Boekstart afgenomen? Worden bepaalde groepen minder bereikt via Boekstart?

In tabel 3.3.2 op de volgende pagina is het aantal Boekstartleners per wijk weergegeven (ingeschreven in oktober 2015). Eveneens is het aantal BoekStartleners als percentage van het inwonerstal per gebied gepresenteerd.

Uit landelijk onderzoek van 2014 blijkt dat het bereik gemiddeld 33 procent is: 33 procent van de ouders gaat in op de uitnodiging per brief, door daadwerkelijk een koffertje op te halen en hun kind lid te maken.

Tabel 3.3.1 Boekstartliders, als percentage van totale leeftijdsgroep (2015)

	Aantal boekstartleden	Aantal inwoners 0 t/m 2 jaar	Bereik (%)
Maria Gewanden-Terschuren	30	136	22
Mariarade	17	88	19
Hoensbroek-De Dem	21	130	16
Nieuw Lotbroek	13	126	10
Vrieheide-De Stack	19	150	13
Heerlerheide-Passart	21	130	16
Heksenberg	12	84	14
Rennemig-Beersdal	15	152	10
Zeswegen-Nieuw Husken	14	135	10
Schandelen-Grasbroek	28	137	20
Meezenbroek-Schaesbergveld	31	212	15
Heerlen-Centrum	22	65	34
Eikenderveld	15	77	19
Welten-Benzenrade	16	63	25
Bekkerveld	19	68	28
Caumerveld-Douve Weien	25	112	22
Molenberg	21	118	18
Heerlerbaan-Centrum	17	65	26
Heerlerbaan-Schil	25	145	17
Industrie- & bedrijventerreinen	1	5	20
Heerlen totaal	382	2198	17

Bron: Parkstadmonitor; Schunck

Uit de tabel blijkt dat BoekStart in gemeente Heerlen een lager bereik heeft dan het landelijk gemiddelde. Van de 0-2 jarige inwoners in Heerlen is 17 procent Boekstart-lid. Tussen de wijken onderling zijn echter grote verschillen zichtbaar.

In Heerlen-Centrum wordt Boekstart relatief goed afgenomen. Ruim een derde van de ouders gaat op de uitnodiging in en maakt hun kind Boekstart-lid. Dit heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de ligging van de bibliotheek in het centrum.

In de wijken Nieuw Lotbroek, Rennemig-Beersdal, Zeswegen-Nieuw Husken, Vrieheide-De Stack, Heksenberg en Meezenbroek-Schaesbergveld blijken echter relatief weinig ouders gebruik te maken van BoekStart. Gezien het aantal laaggeletterde volwassenen in Zeswegen-Nieuw Husken, Vrieheide-De Stack en Meezenbroek-Schaesbergveld is dit erg zorgelijk.

4. Conclusies

Het doel van dit onderzoek was om in kaart te brengen in welke mate zich in verschillende wijken van Heerlen kwetsbare groepen bevinden. Een kwetsbaar persoon is iemand die niet zelfredzaam is en daardoor niet in staat tot maatschappelijke participatie.

Met de resultaten van dit onderzoek kan Schunck, in samenwerking met de gemeente en het bondgenootschap Parkstad voor geletterdheid, probleemgroepen definiëren. De 'genomen foto' biedt input voor de te vervullen rol en de te bewandelen strategie ten aanzien van kwetsbare groepen. Daarnaast biedt het kerngegevens die zeer relevant zijn in mogelijke gesprekken met andere samenwerkingspartners in het werkgebied.

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek samengevat in conclusies.

Naar schatting wonen er in gemeente Heerlen tussen de 7.000 en 8.000 laaggeletterden in de leeftijdscategorie 16 tot 65 jaar. D.w.z. circa 13 procent van de potentiële beroepsbevolking in Heerlen is naar schatting laaggeletterd. Daarnaast is minimaal 21,5 procent van de 65-plussers laaggeletterd (minimaal 4.000 laaggeletterde 65-plussers). Deze mensen beschikken over onvoldoende vaardigheid om te kunnen omgaan met de lees- en schrijftaken in het dagelijks leven en op het werk. Ze hebben niet het niveau dat nodig is om in de kenniseconomie en de moderne westerse samenleving adequaat te functioneren.

Naast laaggeletterden is bekeken in welke mate gemeente Heerlen te maken heeft met maatschappelijke kwetsbare volwassenen en jonge, potentiële kwetsbare kinderen. Een persoon is maatschappelijk kwetsbaar als hij of zij in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken doordat deze persoon door verschillende problemen of oorzaken geconfronteerd wordt met achterstand en/of sociaal isolement.

Uit onderzoek blijkt dat als een kind opgroeit in een gezinsomgeving die niet stimulerend en bevorderlijk is om te leren lezen en schrijven, het risico verhoogt dat de kinderen later zelf laaggeletterd zullen worden. Deze houding beïnvloedt de opvoeding die ze aan hun kinderen zullen geven. (Fouarge et. al, 2011). Dit benadrukt het belang om jonge potentieel kwetsbare kinderen al vroeg in beeld te hebben en er vroegtijdig op in te grijpen. Hoe ouder het kind, hoe moeilijker de problemen op school ten gevolge van leerachterstand immers kunnen worden verholpen. Een preventieve strategie lijkt het meest aangewezen.

In 2014 kwamen 155 peuters in Heerlen in aanmerking voor voorschoolse educatie (VVE). Dit komt in totaal neer op 7 procent van alle peuters. Voorschoolse educatie is als compensatie bedoeld voor peuters die thuis te weinig ontwikkelingsgerichte stimulering ontvangen. Het doel is het voorkomen van een achterstand bij de start van groep 3 in de in het basisonderwijs.

4.1 Wijken met kleine kans op kwetsbare inwoners

In Heksenberg, Heerlen-Centrum, Welten-Benzenrade, Bekkerveld, Caumerveld-Douve Weien en Heerlerbaan-Schil is de kans op kwetsbare inwoners klein. In alle zes wijken wonen relatief gezien (in verhouding tot de andere wijken van Heerlen en Limburg) zowel weinig laaggeletterden als weinig maatschappelijk kwetsbaren.

De wijken worden gekenmerkt door een laag percentage laagopgeleiden (geldt niet voor Heksenberg), relatief weinig 45plussers (geldt niet voor Welten-Benzenrade en Caumerveld-Douve Weien), laag percentage alloctonen (geldt niet voor Heerlerbaan-Schil) en relatief weinig mensen die niet

participeren op de arbeidsmarkt. Daarnaast is de financiële, sociale en gezondheidssituatie van de inwoners van deze wijken gunstig. In Heerlen-Centrum is het aantal inwoners dat zich eenzaam voelt echter behoorlijk hoog.

4.2 Wijken met gemiddelde kans op kwetsbare inwoners

In Maria Gewanden en Terschuren, Mariarade, Nieuw Lotbroek, Rennemig-Beersdal, Zeswegen-Nieuw Husken en Schandelen-Grasbroek is een gemiddelde kans op kwetsbare inwoners. Hierbij is wel een duidelijk onderscheid tussen de wijken zichtbaar.

- Zeswegen-Nieuw Husken wordt gekenmerkt door relatief veel laaggeletterden. Dit valt te verklaren vanuit het groot aantal personen waarvan de hoogst genoten opleiding lager onderwijs is en het groot aantal niet-westerse allochtonen. De kans op maatschappelijke kwetsbare inwoners is in Zeswegen-Nieuw Husken gemiddeld.
- In Schandelen-Grasbroek woont een gemiddeld aantal laaggeletterden, terwijl de kans op maatschappelijke kwetsbaren vanwege een slechte financiële situatie en sociale situatie behoorlijk groot is (een lage sociale cohesie in de wijk en relatief veel eenzamen).
- In Rennemig-Beersdal is de kans op maatschappelijke kwetsbare inwoners gemiddeld, terwijl je hier relatief weinig laaggeletterden zult treffen.
- Voor Mariarade geldt precies het omgekeerde. Hier is de kans op laaggeletterden gemiddeld, terwijl je in deze wijk nauwelijks maatschappelijke kwetsbaren zult tegenkomen.
- Maria Gewanden en Terschuren en Nieuw Lotbroek worden gekenmerkt door zowel een gemiddelde kans op laaggeletterden als op maatschappelijke kwetsbaren

4.3 Wijken met grote kans op kwetsbare inwoners

Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack, Heerlerheide-Passart, Meezenbroek-Schaesbergerveld, Eikenderveld, Molenberg en Heerlerbaan-Centrum kunnen als potentieel kwetsbaar worden aangemerkt.

- Heerlerheide-Passart is de meest zorgelijke wijk. Hier is een relatief grote kans op zowel taalachterstanden/laaggeletterdheid als maatschappelijke kwetsbaarheid. Vrijwel alle gemeten indicatoren zijn beneden gemiddeld ten opzichte van de andere wijken en de gehele provincie. Hier hebben ook verhoudingsgewijs veel kinderen een indicatie voor voorschoolse educatie.
- In Molenberg en Heerlerbaan-Centrum is de situatie eveneens zorgelijk. Met name het aantal laaggeletterden is verhoudingsgewijs erg hoog. Dit is naar alle waarschijnlijkheid te verklaren door het aantal ouderen, het aantal laagopgeleiden en het aantal mensen dat niet participeert op de arbeidsmarkt.
- In Hoensbroek-De Dem, Vrieheide-De Stack en Meezenbroek-Schaesbergerveld is met name het aantal maatschappelijke kwetsbaren verhoudingsgewijs erg hoog. Veel mensen zijn eenzaam, ervaren een slechte gezondheid, voelen zich niet veilig in de wijk en hebben een betrekkelijk laag inkomen. Ook is de sociale cohesie in deze wijken vrij laag.

Naar aanleiding van deze analyse kunnen ervaren Cubissmedewerkers u adviseren en ondersteunen bij het opstellen van een plan van aanpak en bij de verdere uitvoering ervan. U kunt hiervoor contact opnemen met Ivette Sprooten, senior-adviseur Laaggeletterdheid bij Cubiss, i.sproooten@cubiss.nl.

Geraadpleegde literatuur en bronnen

Baay, P., Buisman, M. & Houtkoop, W. (2015) Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld? Vaardigheden van burgers en aanpassingen door overheden. 's-Hertogenbosch: ECBO

Bohenn, E., Ceulemans, C., Van de Guchte, C., Kurvers, J. & Van Tendeloo, T. (2004). Laaggeletterd in de Lage Landen. Hoge prioriteit voor beleid. Den Haag: Nederlandse Taalunie

Buisman, M. & Houtkoop, W. (2014). Laaggeletterdheid in kaart. 's-Hertogenbosch/Utrecht: ECBO

CBS Statline

Fouarge, D. Houtkoop, W. & Velden, R. van der (2011). Laaggeletterdheid in Nederland. 's-Hertogenbosch/Utrecht: ECBO

Gemeente Heerlen (2014) Burgeronderzoek Parkstad Limburg 2013. Stads- en buurtmonitor Heerlen

Gemeenten Brunssum, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Nuth, Onderbanken, Simpelveld en Voerendaal (2015) Parkstadmonitor. Beschikbaar via www.parkstadmonitor.nl.

Geus, W. de, Versteegen, H. & Kruiter, J. (2009) Voorschoolse educatie: doelgroepbepaling en toeleiding. Utrecht: Oberon en Sardes.

Nederlands Jeugd Instituut (2015). <http://www.nji.nl/Doelgroep-voor--en-vroegschoolse-educatie>

PIAAC (2013). Kernvaardigheden voor werk en leven: resultaten van de Nederlandse survey 2012

Toelichting indicatoren Kerncijfers Wijken en Buurten, CBS. Beschikbaar via <http://download.cbs.nl/regionale-kaarten/2013-toelichting-variabelen-kwb-2003-2012-versie-2013-04-04.pdf>

UWV (2012)

Vos, M., De Vries, M. & Duvet, C. (2007) Handreiking Wmo en laaggeletterdheid. Tips hoe gemeenten aandacht aan laaggeletterde burgers kunnen besteden in hun Wmo-beleid.

WMO voorzieningenbeleid. Beschikbaar via http://www.invoeringwmo.nl/sites/default/files/Bronckhorst_Einddocument_Definities%20kwestbare%20burgers.pdf